

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* «Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΔΕΝ ΚΑΝΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ» (Γ.Β. Μελέτη)	73
* Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ (Χρ. Α. Φιαμέγκου)	77
* Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ (Αθηνάς Α. Καραμπέτσου)	83
* ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΑΙΧΜΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ (Ηλ. Κ. Κατσούφη)	85
* Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΠΑΡΟΝ (Αποστ. Ι. Πάσχου)	90
* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΤΑ ΜΙΚΡΑ (Πανογιμίτη)	94
* ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε)	95
* ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	98
* ΕΞΟΔΙΟΝ (Ποίημα Παύλου Άπ. Φήμη)	99
* Η ΕΚΘΕΣΗ «ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ» (Καθηγ. Ν.Β. Δρανδάκη)	100
* ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ (Αντ. Γιαμβριά)	101
* ΑΓΛΑΪΑ ΜΠΙΜΠΗ - ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	103

ΕΤΟΣ 64ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΑΡΙΘ. 619

ΔΡΧ. 250

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 64ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

Άριθ. 619

«Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΔΕΝ ΚΑΝΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ»

Διανοούμενοι, κριτές και επικριτές της Έκκλησίας και των ανθρώπων της Έκκλησίας, παρουσιάσθηκαν τίς ημέρες αυτές ύμνητές του Διαφωτισμού του 18ου αιώνα. Τόν θαυμάζουν και τόν εξυμνούν, γιατί «κηρύχθηκε κατά του δογματισμού (φιλοσοφικού, θρησκευτικού κλπ.) και υπέρ της λογικής, της γνώσης, της έρευνας, της επιστήμης, της ελεύθερης σκέψης και δράσης... και κατά της μισαλλοδοξίας, της βίας των πολέμων και υπέρ της άνοχης, της πειθούς της ειρήνης (Μάριος Πλωρίτης «Βήμα» 19.10.2000). Στή Γαλλία, ως γνωστό, ό Διαφωτισμός εκπροσωπήθηκε από τόν Βολταίρο και έφθασε μέ τούς έγκυκλοπαιδιστές Lammetrie και Holback στόν άθεισμό και τόν ύλισμό. Πολλά θά μπορούσαμε νά πούμε έδώ γιά τόν Διαφωτισμό. Περιοριζόμαστε στά όσα είπε σέ πρόφατη συνέντευξή του («Καθημερινή» 14.1.2001) ό γνωστός φιλόσοφος Τζόρτζ Στάινερ, από τούς κορυφαίους κριτικούς και καθηγητής στό Πρίνστον και στό Κέμπριτζ: «Ό έξανθρωπισμός του ανθρώπου μέ τήν κουλτούρα ήταν ή μεγάλη υπόσχεση του Διαφωτισμού». «Στό μέτρο και στό βαθμό πού θά εξασθενίσει ή πίστη σέ θρησκευτικά δόγματα», έλεγε ό Βολταίρος, «τά μιση

θά διαλυθούν». Τό τέλος της πίστης αποδεικνύεται ως μιά εξέλιξη πολύ πιό επικίνδυνη από όσο μπορούσαν νά προβλέψουν οι φιλόσοφοι. Άρνούμενοι τήν κόλαση, μάθαμε νά τήν οικοδομούμε και νά τήν θέτουμε σέ λειτουργία επί γής. Ό υπόσχεση του Διαφωτισμού δέν τηρήθηκε. Οι βιβλιοθήκες, τά μουσειά, τά θέατρα, τά πανεπιστήμια μπορούν μιά χαρά νά εύδοκίμουν στή σκιά των στρατοπέδων συγκεντρώσεως. Τό καταλαβαίνουμε τώρα: ή κουλτούρα δέν κάνει τόν άνθρωπο πιό ανθρώπινο. Και μπορεί μάλιστα νά τόν κάνει άναίσθητο στή δυστυχία των συνανθρώπων του... Δέν γνωρίζουμε ότι μπορούσε κάποιος νά τραγουδά Σούμπεργτ τό βράδυ και νά βασανίζει ανθρώπους τό πρωί...».

Στήν ίδια συνέντευξη και στό έρώτημα: «Αυτή ή άποτυχία της πολιτισμένης Εύρώπης είναι γιά ός ή άποτυχία της κουλτούρας;» Ό Στάινερ άπαντά: «Ναι. Ό εκπαίδευση, ή φιλοσοφική, λογοτεχνική, ή μουσική καλλιέργεια, δέν έμπόδισαν τή φρίκη. Τό Μπούχενβαλντ βρίσκεται σέ άπόσταση λίγων χιλιομέτρων από τόν κήπο του Γκαίτε. Λένε ότι στό Μόναχο, στή διάρκεια του πολέμου, από τήν είσοδο μιάς αίθουσας συναυλιών, μπορούσε

κάνεις νά ακούσει τίς φωνές τῶν ἐκτοπιζομένων πού τοὺς μετέφεραν μέ τρένα στό Νταχάου, ἐκεῖ κοντά. Δέν ὑπῆρξε οὔτε ἓνας μουσικός νά πεῖ: «Δέν θέλω νά παίξω, θά ντροπιάσω τόν ἑαυτό μου καί τή μουσική». Καί αὐτό ποτέ δέν μείωσε τό ἐπίπεδο τῆς μουσικῆς ἐπίδοσης. Ἡ μουσική δέν εἶπε ὄχι!».

Συγκλονιστική καί μέ πολλή ἐξομολογητική διάθεση εἶναι καί ἡ ὁμολογία του σέ προηγούμενη συνέντευξή του: «Μεγάλωσα σ' ἓνα κόσμο πού πίστευε, ὅτι ἂν οἱ ἄνθρωποι διάβαζαν καλά βιβλία, ἂν πῆγαιναν στό μουσεῖο, ἂν γράφονταν συνδρομητές στήν ὄπερα, ἂν ἀγαποῦσαν τή μουσική, κάτι καλό θά ἐπακολουθοῦσε. Ὑπῆρχε ἡ βαθιά πεποίθηση, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἀγριότητα, τό μῖσος, ὁ σκοτωμός ὀφείλονταν στήν ἔλλειψη παιδείας. Ἄνθρωποι πού διαβάζουν, λέγαμε, δέν μπορεῖ νά πιστέψουν σέ βλακώδη δολοφονικά συνθήματα. Ἄνθρωποι πού ἀγαποῦν τόν Μπετόβεν, δέν εἶναι δυνατόν νά κάνουν ὀρισμένα πράγματα σέ βάρος ἄλλων ἀνθρώπων. Ἄνθρωποι πού περνοῦν τή ζωή τους διαβάζοντας Βιργίλιο ἢ Γκαίτε ἢ Σαίξπηρ ἢ Ρακίνα, θά ξεπεράσουν τίς διαφορίες τους καί θά καταλάβουν ὁ ἓνας τόν ἄλλον.

Καί ὁμως σήμερα μποροῦμε νά λέμε μέ ἓνα πικρό χαμόγελο: «Τί κουτοῖ πού εἴμασταν! Ἐπρεπε νά ξέρουμε πῶς αὐτό δέν μποροῦσε νά γίνει». Ὡστόσο, ἐκείνη ἡ ἐλπίδα μας ἦταν καί εὐλογη καί πολύ εὐγενική. Ἔτσι ἀγωνίζομαι ἀπεγνωσμένα νά καταλάβω τί ἦταν ἐκεῖνο πού πῆγε στραβά. Γιατί αὐτό τό τεράστιο οἰκοδόμημα πολιτισμοῦ καί παιδείας σωριάσθηκε σάν πύργος ἀπό τραπουλόχαρτα, μόλις βρέθηκε ἀντιμέτωπο μέ τήν πολιτική τρομοκρατία καί τή βία;».

Θαυμάζουμε τήν ὁμολογία τῆς ἀποτυχίας, τήν ἐξομολογητική διάθεση τοῦ λάθους, τή διακηρύξη τῆς χρεωκοπίας.

Λυπούμεθα ὁμως γιά τό γεγονός καθ' ἑαυτό. Πῶς νά μή λυπηθοῦμε, ὅταν βλέπουμε ἓνα κόσμο ὀλόκληρο νά σωριάζεται σέ ἐρείπια, τίς ἐλπίδες του ὅλες νά ἐξανεμίζονται, τά ὄνειρά του, τίς προοπτικές του νά ἀποδεικνύονται χίμαιρες καί οὐτοπίες; Τί τρομερό ἓνα μεγαλόπρεπο «οἰκοδόμημα παιδείας καί πολιτισμοῦ» νά πέφτει «σάν πύργος ἀπό τραπουλόχαρτα» μόλις ἐρχεται ἡ μεγάλη ὥρα τῆς δοκιμασίας καί τῆς κρίσεως! Νά πέφτει ἓνα οἰκοδόμημα δέν εἶναι ἀπλῶς μία εἰκόνα φοβερή. Γιατί ὅταν στήν πτώση του συμπαρασύρει καί τόν ἔμψυχο κόσμο, πού στέγαζε στοὺς ἐτοιμόρροπους τοίχους καί τά ἀσταθῆ του θεμέλια, τότε ἡ πτώση γίνεται ἀληθινή τραγωδία.

Καί τά ἀναπάντητα ἐρωτήματα, πού ὀρθώνονται ὕστερα ἀπό τή διάψευση τῶν ἐλπίδων, ζητοῦν μιά πειστική ἀπάντηση. Γιατί δέν εἶναι μικρό τό ψυχικό μαρτύριο «νά ἀγωνίζεται κανεῖς ἀπεγνωσμένα νά καταλάβει, τί ἦταν ἐκεῖνο πού πῆγε στραβά»; Καί τό χειρότερο νά ἐρωτᾷ τόν ἑαυτό του, νά ἐρωτᾷ τοὺς γύρω του καί νά μήν παίρνει καμιά ικανοποιητική ἀπάντηση; Καί ὁμως ἦταν κάτι πού δέν ἔπρεπε νά ξαφνιαίνει.

Ἰσα - ἴσα θά ἔπρεπε κανεῖς νά τό περιμένει. Ἐνας λαθμενός δρόμος πού ἄλλοῦ μποροῦσε νά ὀδηγήσει; Λαθμενὸ ἦταν τό ξεκίνημα, λαθμενὸ ἦταν καί τό τέρμα. Δέν ἦταν κἂν κατ'ἀλήξη. Ἦταν θλιβερό κατάντημα. Τί νά κάνει καί «ἡ ἐλπίδα» ὅσο «εὐλογη καί εὐγενική» κι ἂν εἶναι, ὅταν δέν ὑπάρχει πυξίδα καί ἀκριβῆς προσανατολισμός;

Ποῦ θῆλῃσαν, ἀλήθεια, νά στηρίζουν τό οἰκοδόμημα τῆς παιδείας, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ζωῆς; Στή μουσική, στό βιβλίο ἢ στό μουσεῖο; Μά ὅσο καί ἂν θέλει κανεῖς νά τοὺς ἀναγνωρίσει ἀγαθὴ διάθεση, δέν εἶναι δυνατόν νά μή τοὺς καταλογίσει ἄγνοια ἢ

ἀφέλεια. Γιατί, όσο και αν η εκτίμησή μας είναι μεγάλη σ' αυτά, δεν μπορούμε νά παραβλέψουμε τήν περιορισμένη αξία τους. Θέλουμε, δηλαδή, νά χτίσουμε σπίτι και δεν πηγαίνουμε στους μηχανικούς και στους οικοδόμους, αλλά μόνο στους σοβατζήδες! Τί νά τό κάνεις όμως τό σοβάτισμα, όταν δεν έχεις θεμέλια και τρέμουν οί τοίχοι; Καλά είναι τά βιβλία και σπουδαία τά μουσεῖα καί ἀριστη ἡ μουσική. Φθάνουν όμως μόνον αυτά; Μπορεῖ ἡ μουσική νά «ἐξημερώνει τά ζῶα», δεν ἐξημερώνει όμως καί τούς ἀνθρώπους. Ἡ ἀσυμφωνία τῶν ἀτόμων καί τῶν λαῶν δεν ρυθμίζεται μέ τήν ἀγάπη στή συμφωνική μουσική. Χρειάζεται μιὰ ἄλλη «συμφωνική», μιὰ ἄλλη ὑπερκόσμια συγχορδία, μιὰ ἄλλη δυνατή ἀγάπη, γιά νά δημιουργηθεῖ ἐσωτερική ἀρμονία μέσα στίς ψυχές.

Τά διάφορα βιβλία, μέ τίς ἀνθρωπιστικές παραινέσεις, τίς ἠθικολογικές γνώσεις καί τίς ραφιναρισμένες ιδέες τῶν σοφῶν καί τῶν φιλοσόφων, μπορεῖ νά μορφώνουν, νά τέρπουν καί νά συγκινοῦν. Δεν μεταμορφώνουν όμως τίς ψυχές, δεν ἀναμορφώνουν τόν ἐσωτερικό κόσμο καί πιό πολύ δεν οδηγοῦν σέ μετάνοια καί ἀλλαγὴ ζωῆς καί πορείας. Τά μουσεῖα βεβαίως κρύβουν θησαυρούς καί μιὰ μεγάλη κληρονομιά. Δεν μποροῦν όμως νά ἐμφυσήσουν φλόγα καί δύναμη καί νά δώσουν ζωή, ζωὴ πνευματική, σέ ἠθικούς σκελετούς καί μουμιοποιημένα κατασκευάσματα. Νά γιατί ὁ Στάινερ φθάνει μέ φρίκη στήν τρομερὴ διαπίστωση. Ἄνθρωποι «καλλιεργημένοι» ἐπιφανειακά ἔφθασαν σέ ἀπίστευτη κτηνωδία καί βαρβαρότητα. Καί συμπληρώνει ὁ ἴδιος: «Ὁ κατάλογος εἶναι πολύ μακρὺς. Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Χάνς Φράνκ, ὁ κυβερνήτης τῆς Πολωνίας, ἕνας ἀπὸ τούς μεγαλύτερους σφαγεῖς, ἦταν ἕξοχος μουσικός. Στόν πύργο του τῆς Βαρσοβίας διασκέδαζε τούς καλεσμένους του μέ ὑπέροχες ἐρ-

μηνεῖς Μπάχ καί Μότσαρτ. Στά ἡμερολόγιά τους οἱ διοικητὲς τῶν στρατοπέδων συγκεντρώσεως — ἄνθρωποι σάν τόν Ρούντολφ Ἔς — λένε πόσο τούς συγκινοῦσε ὁ Ρίλκε καί ὁ Γκαίτε καί ἡ ποίηση πού διάβαζαν. Ὑπῆρχε πολλὴ πολιτιστικὴ δρεξὴ πάνω ἀπὸ τὴ φρίκη». Καί καταλήγει: «Γυρίζουμε πάλι ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἀρχίσαμε: Στὴν ἀποτυχία τῶν ὑψηλῶν ἐλπίδων τῆς οὐμανιστικῆς διαπαιδαγωγήσεως». Τῆς χωρὶς Θεοῦ οὐμανιστικῆς διαπαιδαγωγήσεως, προσθέτουμε μονάχα ἐμεῖς.

* * *

Δυστυχῶς αὐτὴ τὴ χιλιομαρτυρημένη καί τραγικὴ διαπίστωση δεν θέλουν νά τὴν ἀντιληφθοῦν μερικοί. Ἐπανερχονται καί ξεναεπανερχονται, γιά νά ἐκθειάσουν τὴν Ἀναγέννηση, τόν Διαφωτισμό, τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καί νά κατηγορήσουν ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τὴν Ἐκκλησία καί τόν χριστιανικὸ πολιτισμό. Μέ πολλὴ δόση εἰρωνείας καί ἄγνοιας προβάλλουν τό τρίπτυχο τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως «Ἐλευθερία, Ἰσότητα, Ἀδελφότητα», γιά νά τό ἀντιπαραθέσουν μέ τό δῆθεν τρίπτυχο τῆς Ἐκκλησίας «Θρησκεία, Μοναρχία, Ὑποταγὴ» (Εὐρωβουλευτὴς Γ. Κατηφόρης). Στὴν ἀνίερη αὐτὴ προσπάθειά τους δεν δίστασαν νά ἐπιστρατεύσουν καί τόν Ρήγα Φεραῖο, ἀγνοώντας τὴ βαρυσήμαντη διακήρυξη πού τραγουδοῦσε ὁ Τυρταῖος τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ: «Ἐλάτε μ' ἕνα ζῆλον ἐτοῦτον τόν καιρόν νά κάμωμεν τόν ὄρκον ἐπάνω στόν Σταυρόν». Ὁ ἴδιος εὐρωβουλευτὴς θυμῆθηκε καί τόν Γερμανὸ ποιητὴ Χάινε (H. Heine), στήν περιπλάνηση καί ὄχι στήν ἐπιστροφή του, πού εἶχε πεῖ, «ὅτι δεν μᾶς χρειάζονται ἐπουράνιοι χωροφύλακες». Ἐῆχασε όμως τὴν τραγικὴ ὁμολογία τοῦ Χάινε πού εἶναι ἀληθινὸ ξέσπασμα ψυχῆς, ἕνα δράμα ζωῆς. Μιᾶς πολυκύμαντης ζωῆς πού μᾶς κάνει νά σταθοῦμε μέ δέος μπροστά στόν ἄνθρωπο πού πα-

λεύει, πού υποφέρει και αναζητάει τη λύτρωση. Τη λύτρωση πού μάταια περιπλανήθηκε, αναζητώντας την στους λαβύρινθους της φιλοσοφίας: «Ναί, ξαναγύρισα στον Θεό σαν τον άσωτο υιό, άφου φύλαξα τους χοίρους μαζί μέ τούς έγγελιανούς φιλοσόφους».

Αυτός ό περίφημος Γερμανός ποιητής δέν άγνοούσε ούτε τόν Κάντ ούτε τόν Σενέκα ούτε τόν Έγελο. Τούς ήξερε —και πόσους άλλους!— πολύ καλά και τούς δίδασκε παραστατικά. Ή γνώση όμως αυτή σέ τίποτα δέν τόν ώφέλησε. Σύντομα κατέρρευσε. Ή ζωή της άμαρτίας τόν έξουθένωσε σωματικά και ψυχικά. Ποιός τώρα θά μπορούσε νά τόν αναστήσει; Ή φιλοσοφία του Κάντ ή του Έγελου; Πόσους μετέστρεψαν μέχρι σήμερα, για νά βοηθήσουν κι αυτόν; Κατόρθωσαν μήπως οι διάφοροι ούμανισμοί νά δώσουν πνοή ζωής, έστω και στους δημιουργούς τους; Όσο ό Χάινε ήταν μέ τούς έγγελιανούς φιλοσόφους φύλαγε τούς χοίρους. Και είναι τρομερό τό επάγγελμα του πνευματικού χοιροβοσκου για ένα παιδί του Θεού.

Ένα είναι πάντως τό γεγονός: Ότι δέν κατόρθωσαν οι διάφοροι άνθρωπισμοί ή οι άλλες θεωρίες, τό πραγματοποιήσε ό πανσθενουργός λό-

γος του Θεού, τό Ευάγγελιο του Χριστού. Και είναι αναρίθμητα τά παραδείγματα των λυτρωμένων. Ποιός δέν έζησε τόν τρομερό εκείνο έσωτερικό διχασμό; Νά θέλεις τό καλό και νά μή κατορθώνεις νά τό ζήσεις. Νά άποστρέφεις τό κακό και εκείνο νά σέ έλκύει μέ τήν άκατανίκητη έλξη του. Νά βλέπεις τό κτήνος φωλιασμένο στην ψυχή σου, νά τό άκοις νά μουγκρίζει και νά μή μπορείς νά τό πνίξεις. Νά βλέπεις τόν άγγελο φυλακισμένο μέσα σου και νά μή κατορθώνεις νά τόν έλευθερώσεις. Και ύστερα νά αναφωνείς: «Ταλαίπωρος έγώ άνθρωπος! Τίς με ρύσεται εκ του σώματος του θανάτου τούτου;» (Ρωμ. ζ' 24). Ποιός; Ή φιλοσοφία; Ό ούμανισμός;... Χρειάζεται πολλή άφέλεια, για νά πιστέψει κανείς κάτι τέτοιο. Ναί, μόνο ό Χριστός θά μās βεβαιώσει ό άπόστολος Παύλος: «Εύχαριστώ τῷ Θεῷ διά Ίησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν» (Ρωμ. ζ' 25), θά τραγουδήσει τόν ύμνο της χαρᾶς και της έλευθερίας της ή λυτρωμένη ψυχή του. Και μαζί μέ αυτόν και όλες οι ψυχές που γεύτηκαν κοντά στον Έλευθερωτή τη χαρά της πνευματικής έλευθερίας.

Γ. Β. ΜΕΛΕΤΗΣ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ

Στήν περίοδο της Τουρκοκρατίας πολυάριθμοι ήταν οι Έλληνες πού άσχολήθηκαν μέ τό έμπόριο.

Όπως γράφει ό Άγγλος περιηγητής Holland, πού έπισκέφθηκε τίς έλληνικές περιοχές τό 1812 καί 1813 «οί εὐφρόστεροι, φιλοπονώτατοι καί προπαντός δραστηριότατοι Έλληνες επιδίδονται στό έμπόριο».⁽¹⁾

Άρχικά άσχολήθηκαν μέ τή διακίνηση τών άγαθών μέσα στήν άπέραντη όθωμανική άυτοκρατορία, όπου προοδευτικά κατέλαβαν τήν πρώτη θέση.

Στή συνέχεια βγήκαν άπό τά σύνορα τής τουρκικής έπικράτειας καί έγκαταστάθηκαν στό μεγαλύτερα έμπορικά κέντρα τής Εὐρώπης, όπου ίδρυσαν καί διηύθυναν μεγάλες έμπορικές επιχειρήσεις.

Στά μεγάλα αυτά έμπορικά κέντρα τής Εὐρώπης συγκρότησαν σπουδαίες έμπορικές παροικίες οί όποϊες συνέβαλαν άποφασιστικά καί στήν οικονομική πρόοδο τής Τουρκοκρατούμενης Ελλάδος.

Οί πιό ξακουστές άπό αυτές υπήρξαν οί έμπορικές παροικίες τής Βενετίας καί τής Βιέννης.

Η προκοπή τών Έλλήνων στό Έμπόριο τήν περίοδο τής τουρκοκρατίας, τόσο μέσα στήν Τουρκία, όσο καί ιδιαίτερα έξω άπό αυτή, σέ χῶρες πιό προηγμένες, υπήρξε πραγματικά έκπληκτική. Υπήρξε περίοδος, μετά τό 1780 καί μέχρι τήν ελληνική επανάσταση, πού έγιναν κυρίαρχοι του έμ-

πορίου τής Τουρκίας, Ρωσίας, Αυστροουγγαρίας, Αίγύπτου καί γενικά του έμπορίου τής Μεσογείου.

Η μεγάλη άκμή του έμπορίου, είχε ως άποτέλεσμα νά συσσωρευτεί μεγάλος πλούτος στά χέρια άρχετών Έλλήνων.

Έκείνο πού λαμπρύνει ιδιαίτερα τήν ιστορία τής περιόδου αυτής είναι ότι όλα αυτά τά πλούτη κατατέθηκαν στό βωμό τής πατρίδας.

Όχι μόνο τά πλούτη τους διέθεσαν αλλά ή γενικότερη συμβολή τών έμπόρων στήν άπελευθέρωση τής πατρίδας υπήρξε πράγματι πολύ μεγάλη.

Πιό συγκεκριμένα μεγάλη υπήρξε ή συμβολή τών έμπόρων:

- α) Στήν άφύπνιση του γένους.
- β) Στήν πνευματική του αναγέννηση.
- γ) Στήν προετοιμασία τής ελληνικής επανάστασης καί
- δ) Στή διεξαγωγή του ένοπλου άγώνα.

1. ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ Η ΑΦΥΠΝΙΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Οί δύο πρώτοι αιώνες τής Τουρκοκρατίας, ό 15ος καί ό 16ος, αποτελούν γιά τόν ελληνισμό τόν πραγματικό μεσαίωνα.

Τό έθνος ζούσε ταπεινωμένο καί εξουθενωμένο. Βαθύτατη άγνοια επικρατούσε σέ όλα τά στρώματα του πληθυσμού καί ή παιδεία του γένους ήταν άνύπαρκτη.

«Οί Τουρκοί, γράφει Άγγλος περιηγητής, όχι μόνο εκπροσωπούν γιά τούς έαυτούς τους τή βαρβαρότητα καί τήν δεσποτεϊαν άλλά άφανίζουν καί

(1) Lord Holland, Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia during the years 1812 and 1813, London 1815, pag. 114.

είς τούς ύποτελείς τους πᾶσαν φλόγα μαθήσεως καί αὐτήν ἀκόμη τήν διάνοιαν».⁽²⁾

Τή ζοφερή πράγματι αὐτή κατάσταση ἤρθε νά ἀναταράξει καί νά δημιουργήσει καλύτερες προοπτικές ἡ κίνηση τοῦ ἐμπορίου.

Οἱ ἔμποροι, πού ἐπέστρεφαν ἀπό τά ταξίδια τους στό ἐξωτερικό ἢ ἔγραφαν ἀπό ἐκεῖ στούς δικούς τους, ἐγίναν φορεῖς νέας πνοῆς, νέου πνεύματος, τοῦ εὐρωπαϊκοῦ.

Οἱ ἔμποροι ἀκόμη τῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού βρῆσκονταν σέ στενή ἐπαφή καί συνεργασία μέ τούς συμπατριῶτες τους στήν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα τούς ἀφύπνιζαν, ὄχι μόνο μέ τήν προβολή τοῦ κέρδους, ἀλλά καί μέ τίς φιλελεύθερες ἰδέες τους.

Ἔτσι ἡ ἐπικοινωνία αὐτή καί τά ταξίδια τῶν ἐμπόρων εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα, ἀπό τά μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα, ὀρισμένες ἐλληνικές περιοχές νά ἀποτινάξουν τή νάρκη καί νά ἐμφανίσουν σημεῖα ζωῆς καί κινήσεως.

Ὅσο δέ τά ταξίδια τῶν ἐμπόρων γίνονται προοδευτικά πῶς πυκνά, τόσο καί τά πνευματικά σπέρματα τοῦ ὑπόδουλου ἐλληνισμοῦ ἔριχναν βαθύτερα στό χῶμα τίς ρίζες καί ἔβγαζαν χυμῶδεις βλαστούς.

Τό ἐμπόριο λοιπόν, πού ἀνέπτυξαν πολλές περιοχές τῆς Ἑλλάδος, ἀναζωογόνησε τίς χώρες «τῶν σκλαβωμένων» ἐπιτάχυνε τό βραδύ ρυθμό τῆς ἐξελιξεῶς τους καί ὁ τόπος ἄρχισε νά προσανατολίζεται πρὸς τήν πορεία τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ὅπου ἀποδημοῦσαν οἱ ἔμπορευόμενοι.

Ἐξ ἄλλου ἡ κυριαρχία στή θάλασσα, ἀνοιξε τούς κλειστούς ὀρίζοντες, ἔδωσε τροφή στή φλογερή φαντασία τοῦ ἔθνους καί τοῦ ἐπέτρεψε νά ἐπα-

νέλθει στίς πραγματικές πηγές τῆς ἐμπνεύσεώς του.

2. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ἡ πνευματική ἀναγέννηση τοῦ γένους ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητο ἔργο τῶν μεγάλων δασκάλων τοῦ γένους, οἱ ὅποιοι μέ τά συγγράμματά τους καί τή διδασκαλία τους ἐξύψωσαν τήν πολιτιστική στάθμη τοῦ ἔθνους.

Ἡ προσπάθεια ὁμως αὐτή χρηματοδοτήθηκε, σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀπό τούς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι εἶχαν πλουτίσει ἀπό τό ἐμπόριο καί οἱ ὅποιοι διέθεταν τεράστια ποσά γιά τήν παιδεία τοῦ ἔθνους.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί αἰσθάνονταν ντροπή, γιατί μόλις καί μετά βίας γνῶριζαν στοιχειώδη γράμματα ἢ πολλοί ἀπό αὐτούς ἀγνοοῦσαν γραφή καί ἀνάγνωση, γι' αὐτό φιλοδοξοῦσαν τά παιδιά τους νά πάρουν καλύτερη μόρφωση. Συναγωνίζονταν λοιπόν μεταξύ τους στήν ἴδρυση σχολείων, τήν πρόσκληση καί συντήρηση ἱκανῶν δασκάλων καί τήν προμήθεια βιβλίων καί δέν δίσταζαν νά ὑποστοῦν ὅποιαδήποτε θυσία χάριν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ὁ περιηγητής Didot, πού περιηγήθηκε τήν Ἑλλάδα τό 1816 γράφει ὅτι ὄχι σπάνια ἀπλὸς ἔμπορος προὐρίζε ὀλόκληρο τό φορτίο τοῦ πλοίου του γιά τήν ἴδρυση σχολείου.⁽³⁾

Ἀξιομνημόνευτο εἶναι τό παράδειγμα τοῦ Δημητσανίτη ἐμπόρου Γεωργίου Γούνα, ὁ ὁποῖος εἶχε πλουτίσει ἐμπορευόμενος στή Σμύρνη.

Ὁ φλογερός αὐτός πατριώτης τό 1764 ἐγκατέλειψε τό ἐμπόριο καί μαζί μέ τόν συμπολίτη του Ἀσημάκη Λεονάρδο, ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του ἀποφασισμένος νά διαθέσει ὀλόκληρη

(2) Εὐαγ. Φωτιάδης, Τά Οικονομικά τῶν Ἑλλήνων ἐπί Τουρκοκρατίας, Οικονομική καί Λογιστική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος Δ. «ΕΛΛΑΣ» σελ. 99.

(3) Ambroise E. Didot. Notes d'un voyage fait dans le Levant en 1816 et 1817, Paris 1821, pag. 152.

τήν περιουσία του για τήν ίδρυση μεγάλης σχολής.

Καί οί δύο αὐτοί Δημητσανίτες, γιά νά ἀπαλλαγούν ἀπό κάθε ἐγκόσμια ἀπασχόληση καί νά ἀφοσιωθοῦν ὁλόψυχα στό πνευματικό τους ἔργο, ἔγιναν μοναχοί καί πῆραν τό ὄνομα Γεράσιμος ὁ πρῶτος καί Ἀγάπιος ὁ δεύτερος.

Ὁ Γούνας ἔκτισε τότε μέ δικά του ἔξοδα στή Δημητσάνα κτίρια μέ πολλές αἰθουσες διδασκαλίας καί διαμερίσματα γιά νά μένουν οἱ μαθητές.

Ἐκτός ἀπό τό Γούνα, ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται, ὁ ἔμπορος τῆς Σμύρνης Ν. Χρυσογιάννης πού συντηροῦσε τή σχολή Μονεμβασίας καί ὁ πλούσιος Πατρινός ἔμπορος Ἀνδρέας Κατοῆς πού συντηροῦσε σχολή στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του.

Θαυμαστή ὑπῆρξε ἡ γενναοδωρία τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων πού εἶχαν ἐγκατασταθεῖ καί πλούτισε στά ξένα.

Τά ξενιτευμένα αὐτά ἐκλεκτά παιδιά τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἀπόκτησαν πλοῦτη καί θέσεις καί ἀξιώματα, οὔτε γιά μιὰ στιγμή δέν λησμόνησαν τήν πατρίδα τους πού βρισκόταν στό σκότος τῆς ἀμαθείας. Γι' αὐτό καί δέν ἀρκέστηκαν νά ιδρύσουν πολυάριθμα σχολεῖα στίς νέες τους ἐστίες, ὅπου καλοῦσαν νέους γιά σπουδές ἀπό τήν πατρίδα ἀλλά ἔκτισαν στήν σκλαβωμένη Ἑλλάδα πολυάριθμα σχολεῖα, οἰκοτροφεία καί βιβλιοθήκες. Τούς δασκάλους τῶν παιδιῶν τους θεωροῦσαν καί δασκάλους ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους, γι' αὐτό καί μέ ἔξοδά τους πολλοί ἀπό αὐτούς στάλθηκαν γιά νά διδάξουν στά σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, τά ὁποῖα αὐτοί εἶχαν κτίσει καί συντηροῦσαν.

Ὅχι μόνο ὅταν ζοῦσαν φρόντιζαν γιά τήν παιδεία τοῦ γένους ἀλλά καί ὅταν πέθαιναν ἄφηναν τεράστιες περιουσίες γιά νά διατεθοῦν γιά τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους. Πρωτοπόρος σέ τέτοιες ἐθνικές χειρονομίες ὑπῆρξε ἡ πλούσια παροικία τῆς Βενετίας.

Ὁ Ἐμμ. Γλυζούνιος ἴδρυσε σχολή στή Χίο καί ὁ Ἐπιφάνιος Ἡγούμενος δύο σχολεῖα στήν Ἑλλάδα, ἓνα στά Γιάννενα καί ἄλλο στήν Ἀθήνα.

Ὁ ἔμπορος ἀπό τά Γιάννενα, Μάνος Γιόμνας ἄφησε μέ δωρεά ἐν ζωῇ 20.356 δουκάτα γιά τήν ἀνέγερση ἱεροδιδασκαλείου στά Γιάννενα.⁽⁴⁾

Οἱ μεγαλέμποροι ἀπό τά Γιάννενα ἀδελφοί Μαρούτση ἴδρυσαν καί τρίτη σχολή στά Γιάννενα καί ἄλλη στά Σάλωνα.

Τήν «Μαρουτσαῖα» Σχολή στά Γιάννενα διαδέχθηκε ἡ «Καπλάνειος» πού ιδρύθηκε ἀπό τόν πλούσιο ἔμπορο τῆς Ρωσίας Ζώη Καπλάνη.

Ὅταν μεταγενέστερα οἱ Ἕλληνες μετέφεραν τήν ἐμπορική τους δραστηριότητα στή Βιέννη, οἱ πλούσιοι ἐκεῖ ἔμποροι συνέχισαν τή λαμπρή παράδοση τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας.

Ἐπώνυμοι ἔμποροι εἶχαν ἀναλάβει τή συντήρηση σχολείων στό Μέτσοβο, Καστοριά, Πρεμετή, Τσαριτσάνη καί ἄλλοῦ.

Στή Χίο οἱ πολυάριθμοι Χιῶτες ἔμποροι τοῦ ἐξωτερικοῦ μέ μεγάλες δωρεές ἴδρυσαν τό 1792 ἀνωτέρα ἐλληνική σχολή, τήν ὁποῖαν καλοῦσαν Γυμνάσιο. Στούς χρόνους πρῖν ἀπό τήν Ἐπανάσταση, ἡ σχολή τῆς Χίου εἶχε φθάσει σέ μεγάλη ἀκμή, γιατί εἶχαν σταλεῖ νά διδάξουν ἀπό τούς πλούσιους ἐμπόρους τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐπιφανεῖς δάσκαλοι, ὅπως ὁ Ἀθαν. ὁ Πάριος, ὁ Δωρόθεος ὁ Πρώιος, ὁ Κων/νος Βαρδαλάχος καί ἄλλοι.

Ἐκτός ἀπό τήν ἴδρυση τῶν πολυάριθμων σχολείων, τεράστια ὑπῆρξε ἡ συμβολή τῶν ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ στήν ἐκδοχή τῆς πλούσιας πνευματικῆς παραγωγῆς τῶν δασκάλων τοῦ Γένους.

Ἡ παραγωγή αὐτή, πού ξεπερνᾷ τούς χίλιους ὀγκώδεις τόμους ἔγινε δυνατόν νά δεῖ τό φῶς τῆς δημοσιό-

(4) Κων. Δ. Μέρτζιου, Τό ἐν Βενετία Ἡπειρωτικόν Ἀρχεῖον, Ἡπειρωτικά Χρονικά, τόμος ΙΑ, σελ. 92.

τητας και να κυκλοφορήσει, χάρις στη γενναιοδωρη συμβολή των πλούσιων εμπόρων, οι οποίοι αγόραζαν προκαταβολικά χιλιάδες αντίτυπα, τα οποία έστειλαν στα σχολεία της ιδιαίτερης πατρίδας τους, αλλά και σε άλλες περιφέρειες.

Ένδεικτικό είναι ότι όταν ο Άδαμ. Κοραής κατάρτισε πρόγραμμα έκδοσης των αρχαίων Έλλήνων συγγραφέων, με κριτικά σημειώματα και προλεγόμενα, κανένας έκδοτικός οίκος δεν αναλάμβανε την έκδοση, επειδή τό έργο ήταν τεράστιο και ή χρεωκοπία βέβαιη.

Άλλά ανέλαβαν την τεράστια δαπάνη της έκδοσέως τους οι πλούσιοι από την Ήπειρο έμποροι, αδελφοί Ζωσιμάδες και έτσι δεν στερήθηκε ή ελληνική γραμματεία από τή μεγάλη προσφορά των έργων του Κοραή, ό οποίος σε κάθε τόμο πού κυκλοφορούσε έγγραφε:

«Φιλοτίμω δαπάνη των αδελφών Ζωσιμάδων, παιδείας ένεκα των τήν Ελλάδα φωνήν διδασκομένων Έλλήνων».⁽⁵⁾ Έκτός από την πιό πάνω προσφορά οι αδελφοί Ζωσιμάδες, είχαν αναλάβει την έκδοση όλων των έργων του Εύγενίου Βούλγαρη και τό 1798 τή δαπάνη πολυτελέστατης έκδοσης των Κυριακοδρομείων του Θεοτόκη από τά οποία έστειλαν δωρεάν αντίτυπα σε όποιον ζητούσε.

3. ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Όλοι οι Έλληνες ζούσαν μέ τό όνειρο της άναστάσεως του σκλαβωμένου έθνους. Οι έμποροι ιδιαίτερα, πού διέμεναν στο έξωτερικό ή ταξίδευαν για τίς έμπορικές τους ύποθέσεις έξω από την Τουρκία, παρατηρούσαν τήν πρόοδο των έλευθέρων λαών της Εύ-

ρώπης, αισθάνονταν περισσότερο τήν έλλειψη της έλευθερίας.

Έξ άλλου οι έμποροι αυτοί παρατηρούσαν τόν Τουρκο κατακτητή μέσα από διαφορετικό πρίσμα. Έτσι όσοι διέμεναν μόνιμα στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, θεωρούσαν τόν κατακτητή σαν ένα γίγαντα, πού ήταν άκατόρθωτο να διώξουν.

Οι έμποροι όμως πού τόν έβλεπαν από μακριά, θεωρούσαν ότι ό Άσιάτης κατακτητής δεν ήταν παρά ένας γίγαντας μέ γυάλινα πόδια. Ήσαν βέβαιοι λοιπόν οι έμποροι ότι μιá οργανωμένη προσπάθεια είχε πολλές πιθανότητες να επιτύχει, γι' αυτό και δεν έπαυσαν να διαθέτουν τούς έαυτούς τους και τά πλούτη τους για να πραγματοποιηθεί ό πανελλήνιος αυτός πόθος.

Στην έμπορικότατη πόλη της Όδησσοϋ, τό Δεκέμβριο του 1814 τρεις έμποροι: Ό Νικ. Σκουφάς, ό Άθαν. Τσακάλωφ και ό Έμμ. Ξάνθος, ίδρυσαν τή Φιλική Έταιρία, τή μυστική αυτή όργάνωση, ή οποία προώθησε τήν ύπόθεση της Έπαναστάσεως και μετέβαλε τό φευγαλέο όνειρο σε άπτή πραγματικότητα.

Οι τρεις αυτοί ταπεινοί Έλληνες, στους οποίους προστέθηκε σε λίγο και ό έμπορος στή Ρωσία Παν. Άναγνωστόπουλος, ήσαν μικροέμποροι, ή άκριβέστερα, ήσαν πραγματευτές περιπλανιόνταν δηλ. από πόλη σε πόλη και από χώρα σε χώρα για τίς έμπορικές τους ύποθέσεις.

Μετά τήν ίδρυση της Έταιρείας τά μέλη της έπιδόθηκαν στο να μυσήσουν και άλλους στην όργάνωση. Άπευθύνονταν κυρίως στους έμπόρους. Άπό τά στοιχεία πού υπάρχουν προκύπτει ότι πολλοί μεγάλεμποροι της Όδησσοϋ, της Μόσχας και της Κων/λεως μνήθηκαν στή Φιλική Έταιρεία και πρόσφεραν μεγάλη ποσά.

Έπειδή ή προσφορά ενός από αυτούς υπήρξε πράγματι πολύ σημαντική θά γίνει άναφορά μόνο σ' αυτή.

(5) Άναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τόμ. Γ σ. 27.

Ὁ Παν. Σέκερης γεννήθηκε τὸ 1785 στὴν Τρίπολη καὶ ὁ πατέρας του μετερχόταν τὸ ἐγχώριο ἐμπόριο.

Μιά μέρα στὸ κατάστημα τοῦ πατέρα του, παρουσία καὶ τοῦ ἐφήβου Παναγιώτη, ἓνας Ὄθωμανός, γιὰ ἀσήμαντη ἀφορμὴ σκότωσε τὸν πατέρα του. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν πρωτότοκο Παναγιώτη νὰ φύγει πρῶτα στὶς Σπέτσες, ὅπου μαθήτευσε στὸ ἐμπόριο, κοντὰ σὲ θείους του καὶ μετὰ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κων/πολη, ὅπου σύστησε δικὸ του ἐμπορικὸ οἶκο.

Στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία μὴήθηκε τὸ 1818, δηλ. σὲ ἡλικία 33 χρόνων ἀπὸ τὸν Παν. Ἀναγνωστόπουλο. Μόλις μὴήθηκε πρόσφερε στὸν Ἀναγνωστόπουλο ἓνα «πουγγί» μὲ 10.000 γρῶσια.

Ὁ τελευταῖος ἐκθαμβος μπροστὰ στὸ μεγάλο αὐτὸ, γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποσό, δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πειράξει καὶ ὅταν, μετὰ ἀπὸ λίγο τὸ παρουσίασε στὸν Σκουφᾶ, καταλήφθηκε καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ βαθιὰ συγκίνηση.

«Τότε, ὅπως γράφει ὁ Φιλήμων, ἐπίστευσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν ἀσφαλὴ πρόοδο τῆς ἐταιρείας, ὄχι τόσο διὰ τὸ μέγα ποσὸν τῆς προσφορᾶς, ὅσον διὰ τὴν ἐπίδειξιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος».

Δὲν ἄργησαν ὅμως καὶ τὰ χρήματα αὐτὰ νὰ τελειώσουν.

Οἱ πολυάριθμοι Ἕλληνες πού διέσχιζαν τὶς ἑλληνικὲς περιοχές, γιὰ νὰ μὴήσουν ἐξέχοντες Ἕλληνες, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ λόγο οἱ ἀρχηγοὶ στὴν Κωνσταντινούπολη εἶχαν ἔρθει σὲ δύσκολη θέση.

Τὴν κατάσταση ἔσωσε ὁ Σέκερης.

«Εἰς κάθε ἀνάγκην, γράφει ὁ ἱστορικός Διον. Κόκκινος, ὑποδεικνυομένην ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς ἦνοιγε τὸ χρηματοκιβώτιο καὶ ἐμετροῦσε διαρκῶς.

Μὲ πίστιν φανατικὴν εἰς τὸν μέγαλον προορισμὸν τῆς Ἐταιρείας, γενναῖος, χωρὶς νὰ προβάλλει τὴν παραμικρὰν ἀξίωσιν διὰ τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῆς Ἐταιρείας, χωρὶς νὰ ἐπιζητῇ νὰ μάθει τὴν Ἀρχὴν, διὰ νὰ

ἔχει τὴν ἠθικὴν ἐγγύησιν τῆς σοβαρότητός της, ἀφοῦ ἔδαπάνη ἀφειδῶς τὸσα χρήματα, ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸ ὄλων».⁽⁶⁾

Ὅταν ἀργότερα τοῦ ἀποκαλύφθηκε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλλη μυστικὴ ἀρχή, στὸ ἐλάχιστο δὲν κλονίσθηκε τὸ γενναῖο του φρόνημα καὶ ἐγινε ὁ πραγματικὸς Ἀρχηγός καὶ ὁ μεγάλος χορηγός τῆς ἐταιρείας.

Ὁ μεγάλος αὐτὸς πατριώτης, μὲ τὴν ἐκρηξὴ τῆς Ἐπαναστάσεως, μόλις διεσώθηκε στὴν Ὀδησσὸ καὶ ὅλη του ἡ μεγάλη περιουσία, ἄλλη διερπάγη καὶ ἄλλη δημεύθηκε.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ σπουδαῖοι αὐτοὶ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν φρόντιζαν νὰ σώσουν μέρος τῆς περιουσίας τους, ἀλλὰ ἀντίθετα δάνειζαν καὶ τὴν σκόρπιζαν μὲ εὐκολία στοὺς Τούρκους γιὰ νὰ τοὺς ἀποκοιμίζουν.⁽⁷⁾

Ἀκόμη πρέπει νὰ προστεθεῖ ὅτι δὲν οἱ φλογεροὶ αὐτοὶ πατριῶτες δαπανοῦσαν τεράστια ποσὰ, γιὰ τὴν παρασκευὴ τοῦ ἱεροῦ ἀγώνα τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἦταν ἐντελῶς ἀδηλο καὶ ἀβέβαιο.

4. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΑΓΩΝΑ

Τὸ ἔπος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας γράφτηκε, ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν ἡρωικὸ τους ἀγώνα ἀποτίναξαν τὸ μακροαῖωνα ζυγὸ τοῦ κατακτητῆ.

Στὸν ἀγώνα αὐτὸ ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀγωνίσθηκαν μόνον στὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀλλὰ μὲ προθυμία θυσίασαν καὶ μάλιστα μέχρι τὸ βαθμὸ τῆς φτώχειας, ὅλη τους τὴν περιουσία, πού ἀπὸ τὸ ἐμπόριο εἶχαν ἀποκτήσει.

Τὴν πρώτη θέση στὶς οἰκονομικὲς θυσίες ὑπὲρ τοῦ ἀγώνα κατέχουν τὰ

(6) Διον. Κόκκινου, Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, τόμος Α', σελ. 89.

(7) Ἰωάν. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, κείμενον κλπ., Β' ἐκδόσις, ἐπιμέλεια Λίνου Πολίτη, Ἀθήνα, τόμ. Α', σελ. 116.

ναυτικά νησιά του Αιγαίου και ιδίως η Ύδρα και οι Σπέτσες.

Από τὰ νησιά αυτά δέν ζητούσαν μόνο τὰ πλοία τους, γιά νά λάβουν μέρος στόν ένοπλο άγώνα, αλλά και κάθε άλλου είδους εφόδια και ύλικά, κανόνια, πυρομαχικά αλλά και ψωμί.

Η Ύδρα δέν ήταν μόνο τό ναυαρχείο τής Έπαναστάσεως, αλλά και ή βάση άνεφοδιασμού, τό Ύπουργείο του Έπισητισμού της.

«Ο κύριος συντελεστής, γράφει ό Διον. Κόκκινος, τής έπαρκειάς αυτής και τών άδιακόπων άποστολών ήτο ό Λάζαρος Κουντουριώτης. Ήτο ό κατ' ούσίαν διευθύνων τήν κατάστασην, χωρίς τόν νοϋν, τό αίσθημα και τήν άφοσίωσιν του όποιου εις τόν άγώνα, ήτο άδύνατον νά ικανοποιηθούν τόσαι άνάγκαι και νά εϋρη ή έντελώς άνοργάνωτη οικονομικώς επανάστασις τά μέσα τής συνεχίσεώς της».⁽⁸⁾ Έχει ύπολογισθεί ότι ή περιουσία τής οικογένειας Κουντουριώτη άνερχόταν, πριν από τήν Έπανάσταση σε 800.000 δίστηλα, από τὰ όποια δαπανήθηκαν γιά τόν άγώνα περίπου 600.000 δίστηλα.

Και ό άλλος τών ιστορικών μας, ό Παπαρηγόπουλος, γράφει γιά τὰ τρία νησιά:

«Τίς δέν ήκουσεν φημιζομένας τας μεγάλας αυτών χρηματικάς θυσίας; Τά υπό τών έλληνικών κυβερνήσεων άναγνωρισθέντα έπισήμως ποσά αναβαίνουσιν εις 18 εκ. νέων δραχμών, έξών 9 εκ. κατεβλήθησαν υπό τής Ύδρας, 5 εκ. υπό τών Σπετσών και 4 εκ. υπό τών Ψαρών».⁽⁹⁾

Απόδειξη του έξαιρετικού έθνικού φρονήματος τών νησιωτών, οι όποιοι μέ θαυμαστή γενναιοδωρία πρόσφεραν στόν άγώνα όλα τους τὰ πλούτη, είναι τό παράδειγμα του Γκίκα Μπότση.

Σέ μία έπιστολή του στους γιούς του Νικόλαο και Θεοδόση γράφει μεταξύ τών άλλων:

«Νά μήν ελπίζουν ότι θά τους άφήσει, μετά θάνατον, όβολόν, έπειδή έννοει νά έξοδεύση και τό τελευταίον του τάλληρον διά τήν άπελευθέρωσιν τής πατρίδος».⁽¹⁰⁾

Τό ίδιο γενναιοδωροί γιά τόν άγώνα φάνηκαν και οι έμποροι τής ήπειρωτικής χώρας, οι όποιοι όχι μόνο έλαβαν ένεργό μέρος στόν άγώνα, αλλά και όλη τους τήν περιουσία διέθεσαν γι' αυτό. Χαρακτηριστικό είναι τό παράδειγμα του μεγαλέμπορου τών Πατρών Ίωαν. Παπαδιαμαντόπουλου, ό όποιος και τήν τεράστιαν περιουσία του δαπάνησε γιά τόν άγώνα, αλλά και τή ζωή του έδωσε υπερασπιζόμενος τό ήρωικό Μεσολόγγι. Όπως φαίνεται από μία αναφορά τών παιδιών του Παπαδιαμαντόπουλου «Πρός τήν επί τών θυσιών και άγώνων Έξεταστικήν Έπιτροπήν» οι θυσίες του Παπαδιαμαντόπουλου άνήλθαν σε 1.206.000 γρόσια.⁽¹¹⁾

Από τό προσκλητήριο τής πατρίδας δέν ήταν δυνατό νά άπουσιάσουν οι πλούσιοι έμποροι τών έλληνικών κοινοτήτων του έξωτερικού.

Όταν τό έθνος επαναστάτησε, όχι μόνο πολλοί από αυτούς ήρθαν και πολέμησαν γιά τήν πατρίδα, αλλά και μέ γενναιοδωρία πρόσφεραν μεγάλα ποσά γιά τόν άγώνα.

Σ' ένα έγγραφο πού βρέθηκε στην έλληνική κοινότητα τής Όδησσού αναφέρεται ότι ή Κοινότητα αυτή: «Υπεβλήθη εις τοιαύτα βαρύτατα έξοδα εις τὰ όποια μόνο μία βασιλική κάσσα ήμπορεί νά άνθίξη».⁽¹²⁾

ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΦΙΑΜΕΓΚΟΣ

(8) Διον. Κόκκινου, Έλληνική Έπανάστασις, τόμος Β', σελ. 160.

(9) Κ. Παπαρηγοπούλου, Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, εκδ. Όγδόη, Έλευθερουδάκη, τόμος Έκτος, σελ. 79.

(10) Άναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τόμ. Δ', σ. 26.

(11) Άναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τόμ. Ε', σ. 381.

(12) Διον. Κόκκινου, Έλληνική Έπανάστασις, τόμ. Α', σ. 451.

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

*«Χωρίς ἀρετή και πόνο εις τήν πατρίδα
και πίστη εις τήν θρησκείαν τους, ἔθνη
δέν υπάρχουν».*

(Μακρυγιάννης)

Ὁ στρατηγός Μακρυγιάννης, ὁ ὀνομαστός ἀγωνιστής τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, γεννήθηκε τό 1797 και πέθανε τό 1864. Μέ τά κολυβογράμματα του, μᾶς ἄφησε δύο ἱστορικά μνημειώδη ἔργα τά «Ἀπομνημονεύματα» και τά «Ὁράματα και Θάματα». Χρωστάμε εὐγνωμοσύνη στούς ἀντιγραφεῖς τῶν δυσαναγνώστων αὐτῶν χειρογράφων, γιατί τώρα μπορούμε νά ἔχουμε ἐμεῖς μπροστά μας μ' αὐτά τά δύο ἀξιόλογα κειμήλια τῆ συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ και ν' ἀντλήσουμε διδάγματα για τό σήμερα, ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται.

Γιατί ὁμως εἶναι ἐπίκαιρος ὁ Μακρυγιάννης; Γιατί και στήν ἐποχή του ἐπιχειρεῖται μιᾶ ἄλλη ἄλωση πνευματική και θρησκευτική, πολύ χειρότερη ἀπό τή γνωστή. Ὅ,τι δέν μπόρεσαν οἱ Εὐρωπαῖοι νά πετύχουν στά χρόνια τῆς δουλείας, προσπαθοῦν νά τό πετύχουν τώρα, πού οἱ Ἕλληνες ζοῦν ἐλεύθερα. Ἐπρόκειτο, δηλαδή, στήν πραγματικότητα, για μιᾶ νέα ληστρική Σταυροφορία, πού αὐτή τή φορᾶ ἀπέβλεπε στήν πνευματική και θρησκευτική ἄλωση τοῦ παραδοσιακοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Ὁ Μακρυγιάννης και μετά τήν ἀπελευθέρωση, συνεχίζει νά ἀγωνίζεται, τώρα πιά σ' ἕνα ἄλλο πεδίο. Φωτισμένος ἀπό τό Θεό —μέ τήν ἀληθινή ἔννοια τοῦ ὄρου— αὐτός ὁ ἀγνός ἀγωνιστής, ποῦμαθε ὄριμος ἄνδρας λίγα κολυβογράμματα, μᾶς μεταφέρει μέ τά γραψίματά του, τά «Ἀπομνημονεύματα» και τά «Ὁράματα και Θάματα», τό κλίμα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πού τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἐπιχειρεῖται και σήμερα. Μέ τά «Ἀπομνημονεύματα», ἀλλ' ἰδιαίτερα τό ἄλλο

«στορικό», ὅπως τό χαρακτηρίζει, τά «Ὁράματα και Θάματα» μᾶς ἀποκαλύπτει τά βάθη τῆς καρδιάς του, τήν ἱστορία τῆς ψυχῆς του. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἀκαδημαϊκός Ἀπόστολος Σαχίνης για τά «Ὁράματα και Θάματα», «πρόκειται για ἕνα συγκλονιστικό κείμενο πού φαίνεται νά βγαίνει ἀπό τό βάθος τῆς ψυχῆς του».

Τά δύο ὑψιστά ἰδανικά για τό Μακρυγιάννη εἶναι τό δίδυμο πατρίδα - θρησκεία. Μοναδικό πάθος του, ἡ ὑπεράσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅπλα του, ἡ ἀκλόνητη πίστη και ἡ θερμή προσευχή του. Ἀκέραιος ὀρθόδοξος, δέν εἶναι μισαλλόδοξος. Ἡ ἀνεξιθρησκεία του εἶναι ἔντονη και ἀπόλυτα συνειδητή. Γράφει συχνά για τοῦς ἀλλόθρησκους: «ὅποιος θρησκείας και ἄν εἶναι, ὅσοι φέρουν δοξολογίαν εις τόν Θεόν και τήν βασιλείαν του» εἶναι σεβαστοί (Ο, Θ. σ. 63). Αὐτό τόν ἐνδιαφέρει: ἡ δοξολογία στό Θεό. Ἐχει ὁμως συνείδηση τί σημαίνει Ὁρθοδοξία γι' αὐτό τόν τόπο. Γιατί «και ἐκείνη ἡ θρησκεία μᾶς ξαναλευτέρωσε και βγήκαμεν εις τήν κοινωνίαν τοῦ κόσμου, ὅπου εἴμαστε χαμένοι και σβησμένοι ἀπό τόν κατάλογον ὄλου τοῦ κόσμου τόσες αἰῶνες» (Ο, Θ. σ. 179). Σέβεται τήν πίστη τῶν ἀλλοθρησκῶν, ὁμως εἶναι ἀμείλικτος στόν πόλεμο ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν ὀρθοδόξων, τῶν τάχα σοφῶν δυτικοφερμένων, καθώς και τῶν εἰσαγομένων προστατῶν, ἀκόμα και ἱερέων, πού στραγγαλίζουν τήν ὀρθοδοξία και προπαγανδίζουν ἄλλα δόγματα. Για κάποιον παπᾶ Ἀμερικανό, ὀνομαζόμενο Κίνη, τάχα σοφό, γράφει: «Ἦρθε και πρό χρόνων πολλῶν και ὁ σοφός Ἀμερικανός Κίνη,

φιλόανθρωπος πολύ και αυτός, διά τούς Έλληνες Όρθοδοξων χριστιανών, νά τούς μερέψει, όπου ναι αγριάνθρωποι όλοι αυτέινοι και πολλάκις έγγραφε εις τήν πατρίδα του Άμερική τί κόπους τραβάει και αυτός μέ μās τούς αγρίους». Και άμέσως συνεχίζει: «Καημένε Σωκράτη, καημένε Πλάτων και λοιποί, πού κατάντησαν οι άπόγονοί σας, οι άπόγονοι οι δικοί σας, και ή Άμερική, χτεσινή εις τήν κοινωνία του κόσμου, ήμερη και σοφή και οι άπόγονοί σας άγριοι και μωροί! Και έτσι είναι· δέν μπορώ νά έκτανθώ περισσότερο, ούτε ή μάθησή μου μέ βοηθει, ούτε και τά μάτια μου βλέπουν, ότι τρέχουν ποτάμι τά δάκρυα από μέσα τους...» (Ο, Θ. σ. 184- 5).

Στήν μεταεπαναστατική Ελλάδα ή ξένη πολιτική επιρροή ήταν μεγάλη. Προβαίνοντες σέ κατηγήσεις και προσηλυτισμούς, προσπαθούσαν νά επηρεάσουν τόν όρθόδοξο φρόνημα του λαού. Όταν πληροφορείται ό Μακρυγιάννης ότι «ή κατεύθυνση» τών ξένων έναντίον τής θρησκείας μας προοδεύει, δηλώνει κατηγορηματικά στόν «πρωτο-ύπουργό»: «Γνωρίζομεν τίς ενέργειες τίς μυστικές τών ξένων όπου εργάζονται διά τήν ήθρησκεία μας. Θρησκεία δέν αλλάζομε έμεις, ούτε τήν πουλούμεν» (Ο, Θ. σ. 188).

Μετά τήν Έπανάσταση τής 3ης Σεπτεμβρίου για τό Σύνταγμα, πού και τότε επιδιώκανε τήν περιθωριοποίηση τής Έκκλησίας μας οι Βαυαροί μέ μιά μερίδα φιλικών τους πολιτικών, ό Μακρυγιάννης, έλέγχοντάς τους, υπώγει τή φωνή του και επιβάλλεται: «Χωρίς άρετή και θρησκεία δέν σχηματίζονται κοινωνίες, ούτε βασιλείο». Και συμπεραίνει: «Τό λοιπόν, άν θέλουμε τό λίγο νά γένη μέγáλον, πρέπει νά λατρεύομεν Θεόν, ν' αγαπάμε πατρίδα· νάχωμεν άρετή τά παιδιά μας νά τά μαθαίνωμεν γράμματα κι ήθική» (Α. τ. Β' σ. 169).

Ό Μακρυγιάννης δέν μπορούσε νά καταλάβει, πώς ήταν δυνατό νά προοδεύση και νά επιβιώση ένα έθνος, χωρίς τά βασικά ήθικά άγκωνάρια: Θρησκεία, Ηθική, Άρετή, Πατριωτι-

σμό. «Και τότε λέγονται έθνη, όταν είναι στολισμένα μέ πατριωτικά αισθήματα. Τό έναντίον λέγονται παλιόψαδες τών έθνών και βάρος τής γής... γιατί γλυκύτερο πράμα δέν είναι άλλο από πατρίδα και θρησκεία...». «Όμως του κάκου κοπιάζετε. Άν δέν υπάρχει σ' έσās άρετή, υπάρχει ή δικαιοσύνη του μεγάλου Θεού, του άληθινοϋ βασιλέα. Ότι εκείνου ή δικαιοσύνη μās έσωσεν και θέλει μās σώση...». (Ο, Θ. σ. 191).

Ό Μακρυγιάννης έχει συνειδητή πνευματική ζωή. Έξομολογείται τακτικά, κοινωνεί, προσεύχεται, συνομιλώντας στίς προσευχές του μέ τούς άγιους, τήν Παναγία, τό Χριστό. Η προσευχή του είναι ή μεγαλύτερή του δύναμη. Πιστεύει ότι μόνο μέ τήν προσευχή επικοινωνεί μέ τό Θεό και Του άναθέτει τά προβλήματά του. «Υπάρχει Θεός». Τόν βλέπει τό «γέρο - Θεό», όπως τόν άποκαλεί, τό άκτιστο φως Του, του φωτίζει τό σκότους του. «Λένε, ή θρησκεία δέν είναι τίποτα». «Θέ, (Θεέ), Τί λέπομεν εις τήν ήμέρα μας;». (Ο, Θ. σ.207).

Άν ζούσεν σήμερα, τί θαλεγε ό Μακρυγιάννης, για τίς έντολές, πού έν μέσω δημοκρατίας, ζητούν νά μās υπαγορεύουν τά υπερατλαντικά και Ευρωπαϊκά κέντρα έξουσίας (Παγκοσμιοποίηση - Μή άναγραφή του θρησκευματος - Πολιτικός Γάμος). Άν έπαληθεύεται, πώς όσοι λαοί έχασαν τήν ιστορική τους μνήμη ή δέν υπάρχουν πλέον ή εξανδραποδίζονται από τήν άμείλικτη μάστιγα του όλοκληρωτισμού, άς μελετήσουμε τά «στορικά» του Μακρυγιάννη, αυτού του Πατέρα και Διδάσκáλου του Έθνους. Άσφαλώς θά βρούμεν κάποια άπάντηση στα περισσότερα θέματα, πού και σήμερα μās ταλανίζουν.

ΑΘΗΝΑ Α. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ

Οι παραπομπές αναφέρονται στά:

(Α) «Απομνημονεύματα». Β' Έκδοση.

(Ο, Θ) «Όράματα και Θάματα» Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικής Τραπέζης.

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΑΙΧΜΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Μέ αυτό τόν τίτλο πραγματοποιήθηκε τόν περασμένο Οκτώβριο τετραήμερο Διεθνές Έπιστημονικό Συνέδριο, μέ κύριο χώρο έκδηλώσεων τό μεγάλο άμφιθέατρο του Έθνικου Κέντρου Φυσικών Έπιστημών «Δημόκριτος».

Τό Συνέδριο αυτό όργανώθηκε στά πλαίσια του έορτασμού από τήν Έερά Σύνοδο τής Έκκλησίας τής Έλλάδος τών 2000 έτών από τής γεννήσεως του Χριστού, υπό τήν αιγίδα του Μακαρ. Αρχιεπισκόπου Έθηνών και πάσης Έλλάδος κ. Χριστοδούλου. Σκοπός ήταν, κυρίως, ή παρουσίαση από διακεκριμένους έπιστήμονες αντιπροσωπευτικών σημαντικών έπιτευγμάτων, αλλά και άνοιχτών προβλημάτων, τών θετικών έπιστημών και τής τεχνολογίας και ή διερεύνηση τής σχέσης τους μέ τήν Όρθόδοξη Χριστιανική Πίστη.

Έτσι, καθεμιά από τίς πέντε συνεδρίες περιελάμβανε 5-6 (περίπου) ήμίωρες όμιλίες, έκλεινε όμως μέ όμιλία - παρέμβαση διακεκριμένων θεολόγων που έριξαν πλούσιο φώς τής Όρθόδοξης Έκκλησίας στο θέμα κάθε συνεδρίας. Η θεματολογία του Συνεδρίου ήταν εύρεία. Οί συνεδρίες αναφέρθηκαν αντίστοιχα στην Άστροφυσική - Φυσική, τίς Τεχνολογίες Αίχμης, στο Περιβάλλον - Οίκολογία, τίς Νευροψυχικές Έπιστήμες και στή Γενετική Μηχανική - Βιοτεχνολογία.

Μέσα από τό διάλογο τών εισηγήσεων αυτών, τών έρωταπαντήσεων και συζητήσεων έκτός άμφιθέατρου, τό πολυπληθές έπιστημονικό, έκκλησιαστικό και εύρύτερο άκροατήριο (του άμφιθέατρου, του ραδιοφώνου και του διαδικτύου) άκουσαν μέ προσοχή, εύχαρίστηση και θαυμασμό τόν έπιστημονικό λόγο, τή διάλεκτο και τά έπιτεύγματα τής έπιστήμης και τής τεχνολο-

γίας, αλλά πήραν και βαθειές άγιοπνευματικές ανάσεις μέ τά ύπερβατικά άνοίγματα που έγιναν.

Παρακάτω σταχυολογούνται έλάχιστα, λόγω χώρου (και άλλων τεχνικών δυσκολιών), ένδεικτικά στοιχεία (χωρίς νά συνιστούν περιλήψεις) από μερικές από τίς εισηγήσεις τών συνεδριών που άκολούθησαν, «άδικώντας» τίς παραλειπόμενες, επίσης έξαιρετικές, εισηγήσεις. Πιστεύω ότι αυτά τά λίγα θα παρακινήσουν ίσχυρά στή μελέτη όλόκληρων (μέ τά σχήματά τους και τίς φωτογραφίες τους) και όλων τών εισηγήσεων από τό βιβλίο τών Πρακτικών (ή τό video) του Συνεδρίου που έλπίζεται ότι θα είναι διαθέσιμα σε μερικούς μήνες. Στο άρθρο, τά έκτός εισαγωγικών συμπυκνώνουν κάποιες φράσεις μιάς εισηγήσης και, όπως και τό περιεχόμενο τών έπεξηγηματικών παρενθέσεων, είναι του άρθρογράφου.

Κατά τήν έναρκτήρια έκδήλωση στην αίθουσα τελείων του Πανεπιστημίου Έθηνών, μετά τούς πολύ ούσιαστικούς και εισαγωγικούς χαιρετισμούς του πρύτανη του Πανεπιστημίου Έθηνών κ. Μπαμπινιώτη και του Μακ. Αρχιεπισκόπου Έθηνών και πάσης Έλλάδος κ. Χριστοδούλου, τήν εισαγωγή στο θέμα του Συνεδρίου έκανε ο Πρόεδρος τής Άκαδημίας Έθηνών κ. Ν. Άρτεμιάδης, μαθηματικός, μέ τήν εισηγήσή του «**Άνθρωπινη σκέψη και ίσχυρη τεχνητή νοημοσύνη**».

Οί όπαδοί τής ίσχυρης τεχνητής νοημοσύνης (ITN) ύποστηρίζουν ότι ή κρίση και ή σκέψη του ανθρώπου είναι άλγοριθμικής φύσεως, δηλαδή άπλώς μιά «συνταγή», μιά συγκεκριμένη σειρά πράξεων για έκτέλεση ύπολογισμών και ότι ένας Ύπερυπολογιστής (π.χ. σε 100 χρόνια από τώρα) θα

μπορεί να λύνει κατά τό πρότυπο της λειτουργίας του έγκεφάλου (άν λειτουργεί αλγοριθμικά) τίς πολύπλοκες εξισώσεις πού συνδέουν όλα τά σήματα πού έμφανίζονται στόν ίστό των νευρονίων του έγκεφάλου. Πολλοί θετικοί έπιστήμονες (π.χ. Penrose) και φιλόσοφοι διαφωνούν. Οί έννοιες συνείδηση, σκέψη, πίστη κλπ. δέν έχουν νόημα γιά τίς μηχανές. Μπορεί να παίζουν σκάκι (και να νικούν), όμως «δέν έχουν αντίληψη της έννοιας σκάκι, δέν έχουν συναίσθηση ότι παίζουν σκάκι. Είναι άπλως προγραμματισμένες να έκτελούν όρισμένο έργο». 'Ο άνθρωπος, αντίθετα, έπινοεί λύσεις προβλημάτων για τά όποια δέν υπάρχει άκολουθητέος αλγόριθμος. 'Επίσης, «πώς είναι δυνατόν ένας αλγόριθμος να άνακαλύψει θεωρήματα πού βεβαιώνουν τί ένας αλγόριθμος δέν μπορεί να άνακαλύψει;». Και υπάρχουν τέτοια θεωρήματα! 'Ο άνθρωπος έγκέφαλος μπορεί. Πολλοί πιστεύουν ότι ή σκέψη δέν είναι άπλως ή διαδικασία της Συμπερασματικής Λογικής (πού μοιάζει με μηχανική λειτουργία) αλλά ή δημιουργία νέων ιδεών, πού συμβαίνει πριν τό προϊόν της ένόρασης έκφραστεί διά του λόγου. Οί ύπολογιστές δέν μπορούν να δράσουν έξω από τή γλωσσική τους έκφραση. «...Είμαστε κάτι παραπάνω από μηχανές. Άς μή ξεχνάμε ΕΚΕΙΝΟΝ πού μάς έδωσε τή δύναμη να τό βλέπουμε».

'Ο έπίσημος προσκεκλημένος 'Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης 'Αλβανίας κ. 'Αναστάσιος και άντεπιστέλλον μέλος της 'Ακαδημίας, με τόν τίτλο της όμιλίας του «'Η 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία μπροστά στίς ραγδαίες εξελίξεις των έπιστημών και της τεχνολογίας», αναφέρθηκε σε όλες τίς πλευρές του θέματος του Συνεδρίου: πού ή 'Εκκλησία καταφάσκει στήν πρόοδο των έπιστημών, πού θεωρεί ότι πρέπει να θεθούν όρια και φραγμοί, ποιό είναι τό επίπεδο συνεργασίας τους, σε τί μπορεί να ώφρηθη ή 'Εκκλησία από τήν πρόοδο των έπιστημών και τόν τρόπο με τόν όποιο

διενεργείται ή έρευνα, αλλά και πώς μπορεί να έμπνεύσει.

Κατάφαση και εύχαριστία: «'Η συστηματική μελέτη της φύσεως με τήν παρατήρηση και τό πείραμα, πού προσπαθεί να άνιχνεύσει, να περιγράψει και να συστηματοποιήσει τούς νόμους της φύσεως, είναι μιá κατ' έξοχήν δημιουργική χρήση του ανθρώπινου νου (του «θεοειδούς» και θείου κατά τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο) μπροστά στήν όποία κάθε 'Ορθόδοξος στέκεται με σεβασμό»... «Για τήν όρθόδοξη συνείδηση, ή έλευθερία της έρευνας άποτελεί θεόδοτο δώρο στόν άνθρωπο. 'Ο θαυμασμός πού αισθάνεται ό όρθόδοξος πιστός για τίς άνακαλύψεις της έπιστήμης γίνεται ύμνος και δοξολογία καθώς έκδηλώνεται με τό φώς της έπιστημονικής έρευνας τό μεγαλείο της Δημιουργίας: «του έλέους Κυρίου πλήρης ή γη» (Ψαλμ. 32:5)».

'Επισήμανση κινδύνων και όρίων: «Τό πλέγμα της έγωπαθείας πού έπηρεάζει τόν προσωπικό και κοινωνικό βίο, ή πλεονεξία, ή άδικία, άπειλούν έπίσης τήν έπιστήμη και τούς καρπούς της»... «'Η άπειλή, για όλόκληρη τήν ανθρωπότητα από τήν άλόγιστη χρήση των έπιστημονικών έπιτευγμάτων και τήν έγωιστική και άπληστη έκμετάλλευση του ανθρώπου είναι πιá καταφανής»...

«Κατά τή συνάντηση της άρχαιοελληνικής φιλοσοφικής σκέψης με τό χριστιανικό μήνυμα, ύπήρξε ή συνειδητοποίηση των όρίων του όρθου λόγου. Πέρα από τά όρια αυτά έκτείνεται ή άπρόσιτη περιοχή του άρρητου...». «Παρά τίς έκπληκτικές προόδους των θετικών έπιστημών... ό άνθρωπος εξακολουθεί να πεθαίνει. 'Η ύπαρξιακή άγωνία του τελικά παραμένει»... 'Η 'Ορθόδοξια θά ύπενθυμίξει σταθερά ότι ό άνθρωπος είναι μεταφυσικό όν, ότι ή φορά προς τό άπειρο είναι ένδογενές στοιχείο του ανθρώπου. «'Η έπιστήμη δέν καλύπτει μόνη της όλο τό φάσμα των προβλημάτων της ανθρωπίνης ύπάρξεως. 'Η

έπιστήμη δέν άκυρώνει, ούτε άντικαθίστα τόν ρόλο π.χ. τής τέχνης, τής φιλοσοφίας, τής ήθικης, τής θρησκείας»... «Η ιδιοτυπία και ιδιαίτερη συμβολή τής Όρθοδοξίας είναι ή κατάσταση μιάς έμπειρίας για μία άλλη αλήθεια, για μία άλλη «γνώση», άλλου τύπου, άλλης ποιότητας. Ένω ή επιστήμη άσχολεϊται μέ τό πώς ό κόσμος κινείται και διατηρεϊται, ή χριστιανική άποκάλυψη αναφέρεται στό ποιός δημιούργησε τόν κόσμο και πώς ό άνθρωπος θά προχωρήσει σε κοινωνία μαζί Του και μέ όλα τά πλάσματά Του. Βεβαιώνει ότι υπάρχουν γνωστικές και άντιληπτικές δυνατότητες του ανθρώπου πέραν τών αισθήσεων, τής παρατηρήσεως και τής λογικής έπεξεργασίας τών δεδομένων»... «Η Όρθοδοξία μέ τόν λόγο της, τή λατρεία, τήν όλη ζωή της συνεχίζει νά τονίζει, ότι υπάρχει ένα μεγαλειώδες σχέδιο του Θεού για τόν κόσμο και τόν άνθρωπο πού σχετίζεται μέ τή δημιουργική και συνεκτική αγάπη Του... ότι ή ανθρώπινη ζωή αρχίζει έν χρόνω και ολοκληρώνεται στην αιωνιότητα... Μέ τήν πίστη και τήν μετοχή στην μυστηριακή ζωή τής Έκκλησίας οδηγούμαστε στην συμφιλίωση μέ τήν κτίση και στην έλευθερία από τόν φόβο μπροστά στον θάνατο».

Συνεργασία και άντίδοση: «Επιστήμη χωρίς θρησκεία είναι χωλή, θρησκεία χωρίς επιστήμη είναι τυφλή» (Αινστάιν). «Σήμερα, ίσως νά ισχύει και τό άντίστροφο»... «Αρχικά, μάς τρόμαξε ή άνακάλυψη τής πυρηνικής ενέργειας. Αργότερα, οι έπιπτώσεις τών εφαρμογών τής τεχνολογίας στό φυσικό περιβάλλον. Πρόσφατα, οι άπίστευτες και άπειλητικές δυνατότητες πού έγκυμονούν μέ τήν άνεξέλεκτη επέμβαση στό γενετικό ύλικό»... «Παράλληλα κινείται έντονο τό ενδιαφέρον μεγάλων οικονομικών συγκροτημάτων και έξουσιαστικών συμφερόντων, για νά εκμεταλλευτούν μέ άδίστακτη ιδιοτέλεια τά έπιτεύγματα τών θετικών έπιστημών... Έδώ άσφαλώς επιβάλλεται άντίσταση, μέ έμφραση στην αξία του

άνθρωπίνου προσώπου, τής δικαιουσύνης, τής παγκόσμιας κοινωνικής άλληλεγγύης. Επιβάλλεται στενή συνεργασία Όρθοδοξίας - έπιστημόνων και όλων τών σκεπτομένων υπεύθυνων ανθρώπων πού πονούν για τήν πορεία του κόσμου. Η Έκκλησία διαθέτει ένα συνεκτικό σύστημα σκέψεως, διατυπωμένο στην διάρκεια τών αίωνων βάσει ούσιαστικού στοχασμού και βιωματικής έμπειρίας τών Πατέρων, τό όποιο μπορεί νά προσφέρει σημαντικά στοιχεία σ' αυτή τή συνεργασία»... «Είναι έντονη ή ευαισθησία τής Έκκλησίας... ιδιαιτέρως για τά κοινωνικά προβλήματα πού άπασχολούν τήν ανθρωπότητα στό σύνολό της —όπως υπανάπτυξη, πείνα, άνεργία, εκμετάλλευση τών παιδιών, άθλιες συνθήκες ζωής για τή συντριπτική πλειοψηφία τών κατοίκων τής γής, τό διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών χωρών»...

«Ένα άκόμη διακόνημα του χαρίσματος του πιστού επιστήμονος θά μπορούσε νά είναι ή πρόληψη τής εκμεταλλεύσεως τής επιστήμης από τήν άντιθρησκευτική προπαγάνδα. Σε προηγούμενους αιώνες, ή μηχανιστική - ύλιστική θεωρία περι κόσμου και ζωής επέδρασε ιδιότυπα στην διάνοηση τής Ευρώπης. Και έφθασε στην ευρύτερη διεθνή άνάπτυξη μέ τόν διαλεκτικό ύλισμό... Παραμένει λοιπόν πάντοτε σημαντικό νά άκούγεται ή υπεύθυνη φωνή τών άρμοδίων ότι ή επιστημονική έρευνα δέν υπεισέρχεται ούτε άκυρώνει τή σημασία και έμβέλεια τής πίστεως»... «Συγχρόνως, όμως, ό λόγος τής Όρθοδοξίας δέν μπορεί νά είναι έπιθετικός ή, πολύ περισσότερο, προσβλητικός για τούς επιστήμονες πού δέν πιστεύουν, πού άμφιβάλλουν ή δέχονται άλλη κοσμοθεωρία. Ό είλικρινής σεβασμός τής έλευθερίας του κάθε άνθρώπου, έντος και εκτός του δικού μας πολιτιστικού χώρου, είναι βασική όρθόδοξη αρχή».

Ό Μακαριώτατος Άναστάσιος όλόκληρωσε τήν πολύπλευρη όμιλία του μέ άλλες δύο σημαντικές ένότητες μέ καταπληκτικό περιεχόμενο, θέσεις και

συστάσεις πού θά πρέπει νά λάβουμε πολύ σοβαρά ὑπ' ὄψη μας: «**Πρόσκληση σέ ἀνανέωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου καί ἔργου**» καί «**Συμβολή τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας στήν προσπάθεια τῶν ἐπιστημόνων**». Ὁ περιορισμένος χῶρος αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου καί ἡ ἀποσπασματικότητά του δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά ὑποβαθμίσουμε περαιτέρω τήν ὁμιλία.

Κατά τήν 1η Συνεδρία «**Ἀστροφυσική - Φυσική**», στήν εἰσήγηση «**Σύγχρονες ἀπόψεις γιά τή Δημιουργία τοῦ Σύμπαντος**» ἀπό τόν Ἀκαδημαϊκό καί ὁμότιμο καθηγητή Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γ. Κοντόπουλο, παρουσιάστηκαν οἱ βασικές ιδιότητες τοῦ Σύμπαντος καί οἱ σύγχρονες κοσμολογικές θεωρίες: Τό Σύμπαν εἶναι ἰσότροπο καί ὁμογενές σέ μεγάλη κλίμακα, εἶναι διαστελλόμενο, εἶναι γεμάτο ἀπό μιά ἀκτινοβολία μικροκυμάτων καί ξεκίνησε ἀπό μιά ἀρχική Μεγάλη Ἐκρηξη (Big Bang). «Ὅταν πρίν μερικές δεκαετίες ἐγίνοντο ζωηρές συζητήσεις γιά τή θεωρία τοῦ Big Bang (δηλαδή τῆς ἀρχικῆς Μεγάλης Ἐκρηξης πρίν 15 δισεκατομ. χρόνια μέ τήν ὁποία ξεκίνησε ὁ χρόνος, ὁ χῶρος, ἡ ὕλη καί ἡ ἐνέργεια), μερικοί ἔλεγαν ὅτι ἡ θεωρία αὐτή δέν εἶναι ἐπιστημονική, ἀλλά μάλλον θεολογική θεωρία καί κατά συνέπειαν πρέπει νά τήν ἀπορρίψουμε (γιατί ὑποστήριζαν θεωρίες πού ἔλεγαν ὅτι τό Σύμπαν εἶναι αἰώνιο, χωρίς ἀρχή). Σήμερα ὁμως ὄλοι δέχονται ὅτι αὐτή εἶναι ἡ βασική θεωρία τοῦ Σύμπαντος, μέ διάφορες μικρές παραλλαγές...».

Ἄναφερόμενος στό θεμελιῶδες ἐρώτημα «Γιατί οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι αὐτοί πού εἶναι;» ἡ χαρακτηριστική ἀπάντηση τῶν ἐπιστημόνων βασισμένη σέ πάμπολλες παρατηρήσεις καί μελέτες εἶναι ὅτι, ἂν οἱ νόμοι ἦσαν λίγο διαφορετικοί, δέν θά ὑπῆρχε ζωή, δέν θά ὑπῆρχε ὁ ἄνθρωπος.

«Οἱ παρατηρήσεις ὀδηγοῦν στήν ἀποψη ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι παγκόσμιοι. Δημιουργήθηκαν μαζί μέ τό Σύμπαν καί διέπουν ὄλο τό Σύμπαν. Καί αὐτοί ἀκριβῶς οἱ νόμοι παρουσιάζουν μιά καταπληκτική σκοπιμότητα. Δηλαδή τό Σύμπαν ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας του εἶχε ἓνα σκοπό, τήν ἐμφάνιση τῆς ζωῆς καί μάλιστα τῆς λογικῆς ζωῆς, τοῦ ἀνθρώπου».

Στήν εἰσήγηση «**Ἡ ἡμέρα ἡ μία**» διαπιστώθηκε μιά ἐντυπωσιακή συμφωνία τῆς παλαιᾶς, ὀρθόδοξης, ἐρμηνεύσας στήν πολύ συνοπτική Ἀγιογραφική περιγραφή γιά τήν «πρώτη ἡμέρα» τῆς ἐκ τοῦ μηδενός Δημιουργίας τοῦ κόσμου, μέ τά δεδομένα τῆς σύγχρονης Κοσμολογίας καί Φυσικῆς, μετά τή συμπλήρωση τοῦ 1ου δευτερολέπτου ἀπό τή Μεγάλη Ἐκρηξη, γιά τά ὁποία δεδομένα οἱ ἐπιστημονικές θέσεις εἶναι κοινῶς παραδεκτές.

«Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν...» (Γένεσις, 1:1): «Στή γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης ὁ οὐρανός εἶναι ὁ χῶρος καί ἡ γῆ εἶναι ἡ (πρωταρχική) ὕλη. Ὁ χρόνος, ὁ χῶρος, ἡ ὕλη, οἱ φυσικοὶ νόμοι καί οἱ δυνάμεις (πού εἶναι κι αὐτές μορφές ὕλης) γεννήθηκαν ὄλα μαζί, «ἐν ἀρχῇ...» Ἀκαριαῖα... (Μ. Βασίλειος)».

«Ἡ δέ γῆ ἦν ...ἀκατασκεύαστος...»: «Κατά τή διάρκεια τοῦ 1ου δευτερολέπτου ἔχουμε ἀλλεπάλληλες καί ραγδαῖες ἀλλαγές τῶν μορφῶν τῆς ὕλης... Στό τέλος τοῦ 1ου δευτερολέπτου τό Σύμπαν (διαστελλόμενο) εἶχε (μεγαλώσει καί) γίνει 1 δισ. φορές μικρότερο τοῦ σημερινοῦ... Τήν ὕλη ἀποτελοῦσαν φωτόνια (τά κβάντα τοῦ φωτός), πρωτόνια, νετρόνια, ἠλεκτρόνια... καί τά νετρίνα...». Ἀκολούθησε ἡ δημιουργία τῶν ἐλαφρῶν πυρήνων ὕδρογόνου καί ἡλίου.

«...καί σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου...»: «Παρ' ὄλο πού τά φωτόνια δημιουργήθηκαν ἀπό τήν πρώτη -

πρώτη στιγμή, τό πρωτόγονο Σύμπαν μέχρι τήν ηλικία τών 300.000-400.000 ετών περίπου, ήταν άδιαφανές καί συνεπώς σκοτεινό». Αυτό όφείλεται στό ότι τό φώς άπορροφιδόταν από τό πυκνό, θερμό καί άδιαφανές πλάσμα τών σωματιδίων πού δέν μπορούσαν άκόμη νά συγκροτήσουν σταθερά άτομα. «...Καθώς τό Σύμπαν συμπλήρωνε τά πρώτα 300- 400 χιλιάδες χρόνια τής ζωής του... καί διαστελλόταν καί πάγωνε..., κάτω από τούς 3000 βαθμούς, τά ηλεκτρόνια του δεσμεύτηκαν από τούς πυρήνες (ύδρογόνου, ήλιου) σχηματίζοντας ούδέτερα άτομα. Καί τό Σύμπαν έγινε ξαφνικά διαφανές καί κατακλύστηκε από φώς... Αυτή είναι ή «στιγή» πού ή Άγία Γραφή περιγράφει μέ τή μεγαλειώδη φράση «καί εἶπεν ό Θεός γεννηθήτω φώς καί εγένετο φώς...» (Γ. Γούναρης, Καθηγητής Θεωρητικής Φυσικής Πανεπ. Θεσσαλονίκης).

Άκολούθησαν οι εισηγήσεις «Πλάσματα του όρατου καί του άθέατου Σύμπαντος» (Καθηγ. Άστρονομίας Καν. Τσίγκανος, Πανεπ. Άθηνών) καί «Η λειτουργία τής έπιστημονικής έρευνας καί ή λειτουργική γνωσιολογία» (Αναπλ. καθηγ. Διαστημικής π. Γ. Άναγνωστόπουλος, Πανεπ. Θράκης).

Τήν 1η Συνεδρία «Άστροφυσική - Φυσική», έκλεισε ό μητροπ. πρώην Έρζεγοβίνης καθηγητής Πανεπιστημίου Βελιγραδίου κ. Άθανάσιος Γιέβτιτς, μέ τήν άνευ χειρογράφου εισήγησή του στά έλληνικά «Ό άνθρωπος καί ό χωρόχρονος».

...«Καί ή έπιστήμη κατ' έμέ είναι μιά άσκηση, ένα «πόντιβικ» (προσπάθεια), ένας αγώνας καί για νά γεμίσει ό άνθρωπος τόν έαυτό του, νά παλέψει μέ τόν χώρο καί τόν χρόνο καί μέσα του καί γύρω του, νά τόν δαμάσει, νά τόν πληρώσει μέ νόημα, μέσα του νά βγει από αυτά τά δεσμά (του

χώρου καί του χρόνου)... Είναι σαρκωμένος στόν χώρο καί τόν χρόνο... Άλλά είναι σάν βέλος πού θέλει νά ξεφύγει για νά ξαπλωθει κάπου άλλου. Είναι ή τάση ή θεόδοτη, ό δυναμισμός του ανθρώπου πού έχει βάλει ό Θεός στήν εικόνα Του μέσα μας νά υπερβούμε τή φύση, νά μήν μένουμε δεσμοί στή φύση; όχι όμως νά άπαλλαγούμε από τή φύση, από τόν χώρο καί τόν χρόνο. Νά τούς άνυψώσουμε. Σάν νά περιμένει... από μένα καί ή φύση μου καί ή ψυχή μου, τό σώμα, νά λυτρώσω έγώ αυτά...»... «ό χώρος μέ χωράει καί δέν μέ χωράει; όλος ό χρόνος μέ χωράει καί δέν μέ χωράει. Καί νά είναι εύλογημένα, αλλά έγώ δέν είμαι γι' αυτά... Θέλω όμως νά τά συνεπάρω κι αυτά μαζί μου... μιά πείρα κοινότητας του ανθρώπου μέ τόν Θεό».

«Η πτώση μας ήταν ότι χάσαμε αυτήν τήν πείρα, τή γεύση, τήν κοινωνία καί άρχισε ό θάνατος. Έτσι ό χώρος καί ό χρόνος γίνανε τόποι καί περιβάλλον θανάτου, φθοράς, έπειδή χάσαμε τήν χάρη του Άγίου Πνεύματος... «Έδώ είναι ή μεγάλη σημασία του Χριστού, ό ρόλος του Χριστού πού ένεχρονίσθη καί ένεχωρήθη. Έγινε χρόνος καί χώρος μας. Σαρκώθηκε καί μέ τή σάρκα Του ήλθε σέ όλες τίς καταστάσεις μας, στόν χώρο μας καί στόν χρόνο καί δίνεται στήν Έκκλησία, στή θεία Λειτουργία ως κοινωνία, ως μέθεξη, ως μετοχή, ως πρόγευση, ως άρραβώνας... τό Άγιο Πνεύμα, άκριβώς ή χάρις Του... «Ό χώρος καί ό χρόνος είναι τό σπίτι του πατέρα μας... αλλά είναι καί δεσμά άν δέν συνδεθούμε μέ τόν Θεό, άν δέν άποκαταστήσουμε τή σχέση τής χάριτος του Άγίου Πνεύματος»...

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑΣ Κ. ΚΑΤΣΟΥΦΗΣ
Άν. Καθηγητής
Τομέας Φυσικής
Ε. Μ. Πολυτεχνείο

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΠΑΡΟΝ

Ὁ Μέγας Βασίλειος, Πατὴρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος, ἐβίωσε τὴν πίστιν εἰς τὸν Τριαιδικὸν Θεὸν καὶ διὰ τῆς πανεπιστημιούσης ἐκάλυψε πάντα τὰ πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ τῆς ἐποχῆς του. Ἐσπούδασε καὶ τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ ἰσχυρότερον κλεινὸν Ἄστυ, τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸν λόγον τῆς γλαφυρᾶς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐχρησιμοποίησεν, ἐπιτυχῶς, ἰατρικοὺς ἐπιστημονικοὺς ὄρους καὶ ἡ ἰατρικὴ του προσφορά κορυφούται εἰς τὴν παραδειγματικὴν Βασιλειάδα, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν, ἐπέβλεπεν, ὑπηρετοῦσε προσωπικὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ δὴ τοὺς λεπρούς.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, τὸ ἔτος 300 μ.Χ. καὶ ἀνεδείχθη διὰ τῆς καθ' ὅλου καὶ ὀλιστικῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς, Ἑλληνικῆς καὶ Ὁρθοδόξου, εἰς «καλὸν κάγαθόν» ἄνθρωπον καὶ λειτουργὸν τοῦ Ὑψίστου, πανεπιστήμονα καὶ ἐπιφανῆ ἰατροφιλόσοφον.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔλαβεν εἰς τὴν πολυμελῆ οἰκογενειακὴν ἐστία καὶ μετὰ «ἐπαιδεύετο τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν». Μετέβη τὸ 349 μ.Χ. εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρὰ τὸ φιλάσθενον τῆς κρᾶσεώς του, καὶ παρηκολούθησε μαθήματα πλησίον τοῦ σπουδαίου διδασκάλου Λιβανίου.

Τὸ ἔτος 352 μ.Χ. μετέβη εἰς τὴν πόλιν τοῦ φωτός, τὰς δαφνοστεφεῖς Ἀθήνας, ὅπου, μετὰ τοῦ Γρηγορίου, ἐσπούδασε Ρητορικὴν, Φιλοσοφίαν (ἠθικὴν, θεωρητικὴν, λογικὴν), Διαλεκτι-

κὴν, Ἀστρονομίαν, Ἀριθμητικὴν, Μουσικὴν καὶ Ἰατρικὴν. Ἐξ Ἀθηνῶν ἀνεχώρησε τὸ ἔτος 456 μ.Χ. Μετέβη εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐπεσκέφθη τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα Θεολογίας καὶ περιηγήθη τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον, Κοίλην Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, Ἐπίσκοπος Καισαρείας, βαθύς γνώστης τῆς Ἰατρικῆς τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος, δὲν ἤσκησεν αὐτοτελῶς τὴν Ἰατρικὴν. Ὡς λειτουργὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας προσέφερε διὰ τοῦ λόγου, ἰατρικὰς ἐπιστημονικὰς ὁδηγίας, συμβουλίας, παραινέσεις καὶ ἐδημιούργησε πλήρες νοσοκομειακὸν συγκρότημα, εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἐπισκοπῆς του, τὴν περίφημον Βασιλειάδα, τὴν ὁποίαν ἐπέβλεπε καὶ προσεφέρετο εἰς αὐτὴν πρωτοβάθμιος ἰατρικὴ περίθαλψις καὶ πᾶσα ἰατρικὴ μέ ἐιδικότητος καὶ ἐργασιοθεραπείαν. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἔγραψεν: «εἰς τὴν Βασιλειάδα νόσος φιλοσοφεῖται καὶ συμφορὰ μακαρίζεται καὶ συμπαθὲς δοκιμάζεται». Ἡ σαφήνεια, ἡ φυσικότης, ἡ βαθεῖα γνώσις τῆς κλασσικῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ γραμματολογίας, ἡ καθαρότης τῆς βιβλικῆς ἐκφραστικότητος πλημμυρίζουν τὴν ἀρτίαν καὶ ὀλοκληρωμένην προσωπικότητα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Ὁ τέλειος καταρτισμὸς του εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν πᾶσαν ἐπιστήμην ὀφείλεται εἰς τὴν εὐφυΐαν, τὴν ὀξύτητα ἀντίληψιν, τὴν ἄοκνον μελέτην καὶ τὴν πλήρη γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τὴν ὁποίαν χειρίζεται μέ τὰς σπανίας ἰκανότητος τοῦ πνεύματος, μετὰ περισσοῦς τέχνης καὶ χάριτος, πρὸς

δρελος του πλησίον. Ταῦτα ἀντικατοπτρίζουν τήν ἔλλογιωτάτην φυσιογνωμίαν τοῦ πολυγραφωτάτου ἀνδρός, τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος. Ὅντως, ὁ Μέγας Βασίλειος ἐπαιδεύθη διά τάς προσωπικάς του ἀνάγκας καί τάς οἰκογενειακάς καί τάς κοινωνικάς τοῦ πλησίον. Τά γραπτά ἔργα του μαρτυροῦν τό βάθος τῆς Θεολογίας, τῆς ἰατρικῆς, τῆς κοινωνικῆς, τῆς πολιτικῆς σκέψεως καί προκαλοῦν τόν θαυμασμόν τοῦ συγχρόνου μελετητοῦ καί ἐρευνητοῦ.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὡς Ἱεράρχης καί Πατήρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς διδάσκαλος καί πανεπιστήμων, ὡς ἐπιφανῆς ἰατρός καί φιλόσοφος, ἐχρησιμοποίησε τάς βαθεῖας πολυτίμους γνώσεις καί ἐμπειρίας τῶν σπουδαστηρίων τῶν Ἀθηνῶν καί, πρό πάντων, τά ῥήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διά νά προσφέρῃ ἑαυτόν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς ἀληθείας καί τό καλόν τοῦ συνανθρώπου καί τήν ὀλιστικὴν του ὑγείαν καί ποιότητα τῆς ζωῆς.

Ὁ πανεπιστήμων Μέγας Βασίλειος «ἐτρένωσε τήν φύσιν τῶν ὄντων», διά τῆς συνόλου προσφορᾶς πρὸς τόν πλησίον. Αἱ μνημιώδεις ὁμιλίαι του, εἰς τήν «Ἐξαήμερον», παρέχουν καί σήμερον, ἀκόμη, τήν φύσιν τῶν ὄντων, πρὸς θαυμασμόν καί δόξαν καί αἶνον τοῦ Κυρίου, τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, κατὰ πρῶτον καί κατὰ δεύτερον, προσφέρουν τήν δυνατότητα εἰς τόν σύγχρονον ἄνθρωπον νά βαδίσῃ καί νά κατακτήσῃ τά ὑψηλά, τά ὠραῖα, τά ἀγαθὰ καί τά ἀληθινά. Ἐσπούδασεν, ἐμελέτησεν, ἐμόχθησεν, ὡς ψυχολόγος, ὡς θεολόγος, ὡς ἰατρός, διά πᾶν τό ἄνθρωπινον καί «κατεκόσμησε τά τῶν ἀνθρώπων ἦθη». Ἡ, μοναδική, περίφημος Βασιλείας ἀπετέλεσε «γέννημα καί θρέμμα» τοῦ μόχθου του καί τήν ἀνέδειξεν εἰς ὄσιν ἀγάπης πρὸς τόν ἄνθρωπον, ἀνεξαρτήτως φυλῆς.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἔδειξεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τόσον διά τό σῶμα, ὅσον καί διά τήν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, μέ στόχον καί σκοπόν τήν ψυχοσωματικὴν εὐξίαν. Ὡς βαθύς γνώστης καί ἄριστος μελετητῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, λέγει καί τονίζει: «ἐάν γάρ ἐκάστω πράγματι ἐπιστήμης καί ἐμπειρίας χρεῖα, πολλῶ πλέον ἐν τοῖς τοιοῦτοις». Θεωρεῖ καί ἀποδέχεται ὅτι, ἐκάστη ψυχὴ ἔχει ἰδιαιτερότητα καί διακρίνεται πασῶν τῶν ἄλλων, ἄνευ οὐδεμίας ταυτίσεως καί συσχετίσεως πρὸς αὐτάς. Διακρίνει ἀπειραγίθμους τύπους ἀνθρώπων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει ἰδιαίτερον ψυχοσύνθεσιν, ὅ,τι ἀκριβῶς δεχόμεθα καί σήμερον. Καί ὡς σύγχρονος ψυχολόγος καί παιδαγωγός τονίζει ὅτι, ἡ διανοητικὴ ἀγωγή εἶναι ἔργον τῶν προεστώτων, οἱ ὅποιοι καλοῦνται νά ἀντιμετωπίζουν, ἐπιτυχῶς, ἐκάστην περίπτωσιν, μετ' ἀναλόγου θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, ἡ ὁποία εἶναι συνάρτησις καί συνακόλουθος τοῦ φύλου, τῆς ἡλικίας, τῆς σωματικῆς καί τῆς ψυχικῆς δυνάμεως τοῦ πάσχοντος. Ἀξιολογεῖ, κοινωνιολογικῶς, τόν ἄνθρωπον λέγων: «τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡμερον καί κοινωνικόν ζῶον ὁ ἄνθρωπος καί οὐχὶ μοναστικόν, οὐδέ ἄγριον; Οὐδέν γάρ ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τό κοινωνεῖν ἀλλήλοις καί χρῆζειν ἀλλήλων καί ἀγαπᾶν τό ὁμόφυλον». Τί ἕτερον δέχεται ἢ σύγχρονος κοινωνιολογία;

Ὁ Μέγας Βασίλειος παρατηρεῖ καί τονίζει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι: «Νοῦς ἐνδεδυμένος προσφῶρω πρεπούσης σαρκός» καί προσθέτει: «τό λογικόν ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου» καί προχωρεῖ: «δέδοται ἡμῖν τό τοῦ νοῦ κριτήριον εἰς τῆς ἀληθείας σύνεσιν». Καί συνεχίζει: «ὁ Θεός ὄρθιον ἐπλασε, μόνον τῶν ζώων, τόν ἄνθρωπον» καί ὑπογραμμίζει: «τὴν μὲν ὑγείαν τῷ σώματι ἐνυπάρχει, τὴν δὲ ζωὴν τῇ ψυχῇ συνυπάρχει», διά νά προσθέσῃ ὅτι: «ἡ ψυχὴ κρείττων ἐστὶ τοῦ σώματος». Παρα-

τηρεί δέ, ότι: «οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὁμοούσιοι καί οὐχ ἑτεροούσιοι».

Κατά τόν Μέγα Βασίλειον, ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλεται συνεχῶς καί τονίζει: «ἡμεῖς γάρ ἐσμέν οἱ μάλιστα πάντων τῶν λογικῶν ἀλλοιώσεσίν τε καί τροπαῖς ταῖς ὑφ' ἐκάστης ἡμέρας καί ὥρας σχεδόν ὑποκείμενοι. Οὔτε γάρ σώματι, οὔτε γνώμῃ οἱ αὐτοὶ ἐσμέν ἑαυτοῖς, ἀλλά τό μὲν σῶμα ἡμῶν αἰεὶ ῥέον καί σκενδαννύμενον, ἐν κινήσει ἐστί καί μεταβολῇ ἢ ἀπό μικροῦ εἰς τό μείζον αὐξανόμενον, ἢ ἀπό τελείου πρὸς τό ἕλαττον συστελλόμενον». Εὐστόχως παρατηρεῖ: «ἡμεῖς δέ ἀλλοιοῦμεθα, κατά μὲν τό σῶμα, ὡς δέδεται· κατά δέ τήν ψυχὴν καί τόν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς αἰεὶ προσπίπτουσι πράγμασι συμμετατιθέντες τὰς διανοίας». Ὁρθῶς παρατηρεῖ ὅτι, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά ἐτοιμάξῃ τὰς φυσικάς του δεξιότητας λέγων: «τάς ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότητας ἠῤῥεπισομένως ἔχειν».

Τό ἀμέριστον ἐνδιαφέρον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, διά τόν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς του, παραμένει εἰς τό διαρκές παρόν. Ὁ Μέγας Βασίλειος θεωρεῖ τόν ἄνθρωπον ψυχοσωματικὴν ὄντοτητα καί τονίζει, ὅτι ὡς τοιαύτη πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται εἰς τὰς διακυμάνσεις τῆς ζωῆς του, ἵνα δύναται ὁ ἄνθρωπος νά διατηρήσῃ τήν σωματικὴν, τήν ψυχικὴν, τήν πνευματικὴν, τήν κοινωνικὴν εὐεξίαν καί τήν ποιότητα τῆς ζωῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν βιολογικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου λέγει: «μονογενῆς δέ, ὡς εἰσκειν, ἀνθρώπων οὐδεὶς κατά γε τόν ἡμέτερον λόγον διά τοῦ συνδυασμοῦ πᾶσαν ἐνυπάρχειν τήν γέννησιν», ἤτοι «ὅπως φαίνεται οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων εἶναι μονογενῆς, ὅλοι δέ γεννῶνται διά τῆς συζυγίας ἀνδρὸς καί γυναικός». Ὡς σύγχρονος βιολόγος τονίζει: «μερισμὸν μὲν τινα καί μετὰστασιν καί ῥῥισιν τῆς τοῦ γεννῶντος οὐσίας». Καί παρατηρεῖ: «οὐ γάρ ἀλλοποῖον ὁ γεννήτωρ ἐγέννα ἄλλον τοιοῦτον οἷον αὐτός ἐ-

στι». Εὐστόχως δέ συνεχίζει: «τό ἰσάζειν τῷ γεγεννηκότι κατά φύσιν νοεῖται, οὔτε κατά μεγέθους σωματικοῦ παραμέτρησης». Καί ὑπογραμμίζει: «ὅτι ἢ φύσις ἀμέριστος καί ἢ τελειότης ἀνελλιπής», θέλων προφανῶς νά τονίσῃ τήν μὴ ἐξέλιξιν τῶν ὄντων.

ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΙΑΤΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΣΘΕΝΕΙΣ

Ὁ Μέγας Βασίλειος, βαθύς καί κάτοχος τῆς ὀλιστικῆς ἱατρικῆς, ἀπειθύνεται καί πρὸς τοὺς ἱατροὺς, ὑποδεικνύων τήν ἐν γένει συμπεριφορὰν τοῦς καί ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς πάσχοντας καί τοὺς ἀσθενεῖς.

Θεωρεῖ ὅτι, ὁ ἐπιστήμων καί πεπαιδευμένος ἱατρός ἔχει τό δικαίωμα τοῦ χρέους νά περιποιεῖται ἰδιαιτέρως τοὺς δυστρόπους ἀσθενεῖς μετὰ καλωσύνης καί προτρέπει: «γίγνεσθε τῶν τραυματιῶν ἱατροί... τό νενοκός ὑγιάζοντες». Παρατηρεῖ δέ: «ἱατροὶ κέχρηται κατά καιρόν, ἄλλοτε ἄλλως, πρὸς τὰ ὑποκείμενα πάθη μεθαρμοζόμενοι». Καί προσθέτει: «οἱ ἱατροὶ κατά τόν τῆς ἱατρείας λόγον προσαγαγέτω τοῖς ἐμπαθέσι, μὴ ὀργιζόμενοι τοῖς ἀσθενούσιν, ἀλλά τῇ νόσῳ μαχόμενοι πρὸς τὰ πάθη, δι' ἐπιπονωτέρας δέ, εἰ δέοι, διαγωγῆς ἰώμενοι τό ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς». Εὐλόγως συνιστᾷ: «ἐν μὲν γε ταῖς ἀσθενείαις οἱ ἱατροὶ τοῖς κάμνουσι παρεγγιῶσι προσέχειν αὐτοὺς ἑαυτοῖς καί μηδενός τῶν εἰς θεραπείαν ἠκόντων καταμελεῖν», ἤτοι «κατά τὰς ἀσθενείας οἱ ἱατροὶ παραγγέλλουν εἰς τοὺς ἀρρώστους νά προσέχουν οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτοῦς των καί νά μὴ παραμελοῦν τίποτε ἀπό αὐτά, τὰ ὅποια συντελοῦν εἰς τήν θεραπείαν». Ἐπί πλέον ἀποδέχεται ὅτι, οἱ ἱατροὶ ἀνευρίσκουν τήν εὐκαιρίαν ταχέως νά ἐφαρμόσουν τήν θεραπείαν τῶν πόνων. Καί τονίζει: «ἱατρός ἐμμελής καί φιλόανθρωπος» παρέχει εὐχαρίστως τήν ἱατρικὴν βοήθειαν, δεδομένου ὅτι, ἡ ἱατρικὴ παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ

Θεοῦ διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ περιττοῦ καὶ τὴν πρόσθεσιν τοῦ ἐλλείποντος. Πόσοι ἰατροὶ γνωρίζουν καὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἰατρικὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς; Πιστεύω ὅσοι ἔλαβον Ἑλληνορθόδοξον Παιδείαν καὶ Ἀγωγήν.

Ὁ Ἱεράρχης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐπιφανὴς ἰατρός τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος, καίτοι δὲν ἤσκησεν αὐτοτελῶς τὴν ἰατρικὴν, ἐκόσμησε τὴν Ἱατρικὴν μὲ τὴν περιφημον Βασιλειάδα τῆς Καισαρείας, τὸ νοσοκομεῖον τῆς ὁποίας περιελάμβανε πάσας τὰς εἰδικότητας καὶ ἅπαν τὸ νοσηλευτικὸν καὶ ἐργασιοθεραπευτικὸν προσωπικόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος προῖστατο καὶ ἤσχολεῖτο, ἰδιαίτερώς, μὲ τοὺς λεπρούς.

Ἡ ἰατρικὴ παιδεία καὶ ἀγωγή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου διαφαίνεται εἰς τὴν ὀλιστικὴν του προσφορὰν, καὶ τὸ ὅλον ἔργον του. Ὁ λόγος του, προφορικός καὶ γραπτός, περιλαμβάνει γνώσεις διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἀνατομίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὑγιεινὴν, τὴν διατροφήν καὶ διαιτητικὴν ἀγωγήν, τὴν προληπτικὴν ἰατρικὴν, τὴν διαγνωστικὴν καὶ συμπτωματολογίαν καὶ θεραπευτικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν νοσημάτων εἰς τοὺς ἐνήλικας καὶ τὰ παιδιά, τὴν

ἰατρικὴν δεοντολογίαν, τὴν χειρουργικὴν, τὴν ὀφθαλμολογίαν, τὴν ὠτορινολαρυγγολογίαν, τὴν μαιευτικὴν καὶ γυναικολογίαν, τὴν παιδιατρικὴν, τὴν ἰατροδικαστικὴν, τὴν σεξολογίαν, τὴν ψυχιατρικὴν.

Ἡ ἰατρικὴ παιδεία καὶ ἀγωγή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πλήρης, βαθειὰ ἀνθρώπινη καὶ ψυχοσωματικὴ, καλύπτει πάσας τὰς εἰδικότητας τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος καὶ ἐκπλήσσει τὸν σύγχρονον ἐξειδικευμένον ἰατρόν. Ὄντως ἡ Ἱατρικὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀνήκει εἰς τὸ διαρκές παρόν.

Δρ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΙΩΑΝ. ΠΑΣΧΟΣ
Παθολόγος - Πυρηνικός

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: Ὁ Μέγας Βασίλειος, Τόμοι δέκα. Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη, 1972-1974.
2. Πάσχος Ἰωάν. Ἀπόστολος: Ἡ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου διαφανομένη ἰατρικὴ του παιδεία. Διατριβὴ ἐπὶ Διδασκατορία. Ἰωάννινα 1992.
3. Πάσχος Ἰωάν. Ἀπόστολος: Ὁ Μέγας Βασίλειος πεπαιδευμένος γενικός ἰατρός. Ἰωάννινα 1994.

Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΤΑ ΜΙΚΡΑ

Έφαγε ξύλο τής χρονιάς της. Άλλά τής χρειαζόταν. Άκουσ εκεί, τό παληόπαιδο, νά πῆ στήν κυρία πού μέ ζήτησε στό τηλέφωνο: «Ή μαμά μου μου εἶπε νά σᾶς πῶ ὅτι δέν εἶναι ἐδῶ»;

Έφθασα στό σπίτι, μόλις εἶχε τελειώσει ἡ σκηνή τοῦ ξυλοδαρμοῦ. Καί ἔπρεπε νά λάβω μέρος στό δικαστήριο πού εἶχε στηθῆ.

— Πές της ὅτι δέν λέγονται τέτοια πράγματα.

— Μά γιατί, κλαψούρισε ἡ μικρή. Έτσι δέν μου εἶπες;

Τί νά κάνω! Πῶς νά πῶ στή μητέρα ὅτι ζητοῦσε ἀπό τό παιδί της νά πῆ ἕνα ψέμμα (ἀθῶο, ἔστω) καί τό ἔδειρε γιατί εἶπε τήν ἀλήθεια. Πῶς νά πῶ (καί μάλιστα μπροστά στό παιδί) ὅτι μ' αὐτό τό ἀθῶο ψευματάκι ἀνοίγε ἕναν ἐπικίνδυνο δρόμο στή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα του. Ότι αὐριο, ἂν τό παιδί ἀκολουθοῦσε αὐτό τό δρόμο μέ ἄλλα ψέμματα πού θά ἦταν — ἢ θά ἔκρινε ἐκεῖνο ὅτι ἦταν— ἀθῶα, θά ξανάτρωγε ξύλο, γιατί αὐτή τῆ φορᾶ εἶπε ψέμματα.

Άπό μικρά παιδιά, μεγαλώσαμε μέ τό ἴδιο πάντοτε μάθημα. Νά λές τήν ἀλήθεια. Νά μή λές ποτέ ψέμματα. Τά σχολικά μας βιβλία, τά θρησκευτικά ἀναγνώσματα, τά κηρύγματα στήν ἐκκλησία, ὅλα μᾶς μιλοῦσαν γιά τήν ἀλήθεια (πάντοτε ἐπιθυμητή) καί γιά τό ψέμμα πού πρέπει νά ἀποφεύγουμε. Θά θυμᾶστε καί τό σχετικό παιδικό δίστιχο: «Όποιοι λέει τήν ἀλήθεια ἔχει τό Θεό βοήθεια».

Άπό τότε, ἀκούγαμε γιά τήν ἀλήθεια καί τόν ἴδιο καιρό βλέπαμε τούς μεγάλους νά λένε ψέμματα. Άθῶα, ἔστω, ὅμως ψέμματα. Όσπου νά μάθουμε ὅτι ἄλλο ἢ θεωρία καί ἄλλο ἢ πράξη. Ότι ἄλλο τά ψέμματα καί ἄλλο τά ψευματάκια. Όσπου νά μεγαλώσουμε καί ν' ἀρχίσουμε κι ἐμεῖς νά λέμε στους γονεῖς μας κάποια ψέμματα. Μικρά στήν ἀρχή, μεγαλύτερα ἀρ-

γότερα. Άκίνδυνα συνήθως, κάποτε ὁμως καί ἐπικίνδυνα. Ή νά κρύβουμε τήν ἀλήθεια. Καί ἡ αἰτία; Ποιός θά τό πιστεῦσε! Οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς μας, ὡς πρῶτοι διδάξαντες.

Άκούω τήν ἀντίρρηση πού κρέμεται στά χεῖλη σας. «Μά τί νά κάνουμε; Ἀυτά πού λέμε, εἶναι μικρά, ἀθῶα ψέμματα πού δέν βλάπτουν κανένα». Κανένα; Μῆν εἴστε τόσο βέβαιοι. Βλάπτουν καί μάλιστα καίρια, τήν ἀλήθεια. Κάθε ψέμμα, ὅσο μικρό καί ἂν εἶναι, ἀποτελεῖ ἀναίρεση τῆς ἀλήθειας. Άν πιστεύω στήν ἀλήθεια. Άν σέβωμαι τήν ἀλήθεια. Άν φρονῶ ὅτι ἡ ἀλήθεια μέ κάνει ἀληθινά ἐλεύθερο, θά τήν λέω πάντοτε, χωρίς καμμιᾶ ἐξαίρεση.

Καί ἡ ἀντιμετωπίσις τῶν διλημμάτων; Ή, ἔστω, τῶν μικροδιλημμάτων; Εἶναι πολύ ἀπλό. Θά μιλήσω στόν ἀνεπιθύμητο τηλεφωνικό ἐπισκέπτη πού ἔρχεται σέ ἀκατάλληλη ὥρα. Καί ἀφοῦ βεβαιωθῶ ὅτι δέν ἔχει κάτι ἐπεῖγον νά μου πῆ, ὅτι δέν ἔχει κάποια ἀνάγκη, θά τόν παρακαλέσω νά μέ πάρη μιᾶ ἄλλη ὥρα. Έτσι, ἀπλᾶ. Φυσικά. Άπροσοίητα. Καί θά ἀποφύγω τά σχόλια γιά τό ἀκατάλληλο τῆς ὥρας ἢ γιά τῆ φλυαρία του. Γιατί συμβαίνει καί αὐτό. Νά σᾶς παίρνη στό τηλέφωνο ἡ φλύαρη φίλη πού ὅταν ἀρχίσῃ νά μιλή πρέπει νά περάσῃ μιᾶ ὥρα γιά νά βάλῃ τελεία.

Συνήθως, στά μεγάλα θέματα τά καταφέρνουμε. Οἱ μεγάλες ἐντολές δέν μᾶς ἀφήνουν περιθώρια γιά μικρές (καί φτηνές) δικαιολογίες. Στά μικρά ὅμως θέματα; Στό «ἀθῶο» ψευματάκι; Έκεῖ συνήθως σκοντάφτουμε. Γιατί ξεχνᾶμε τά περὶ «ἰῶτα» καί «κεραίας» καί «ἐλαχίστων ἐντολῶν».

Τί λέτε λοιπόν γιά τά «μικρά ἀθῶα ψευματάκια»; Έγώ σκέπτομαι: Πόσο δύσκολη εἶναι ἡ ἀρετή. Καί πόση προσπάθεια χρειάζεται γιά νά γίνουμε σωστοί ἄνθρωποι.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΑΣΗ

Πρόσφατα τό γαλλικό κοινοβούλιο ὕστερα ἀπό πολλές δεκατίες ἀνεγνώρισε καί κατεδίκασε τίς ὁμαδικές σφαγές τῶν Ἀρμενίων, οἱ ὁποῖες ἐλάβαν χώρα στήν διάρκεια τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, στήν περιοχή τοῦ Πόντου, ἀπό τά ὄργανα τῆς τότε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, γεγονός τό ὁποῖο προεκάλεσε τήν ἀντίδραση καί τήν ὀργή τοῦ Ἄγκυρας.

Ἐνα τέτοιο ἀναμφισβήτητο ἱστορικό γεγονός δέν ἔχει βέβαια ἀνάγκη τήν ἀναγνώριση καί τήν ἐπικύρωση ὁποιοδήποτε Κοινοβουλίου.

Δέν ἀποτελεσε ἐπίσης ἐκπληξη ἡ ἀντίδραση τῆς ἐπίσημης Τουρκίας, ἡ ὁποία μέ συγκεκριμένα μέτρα ἐξεδήλωσε τήν δυσαρέσκεία της γιά τήν πρωτοβουλία αὐτή τῆς γαλλικῆς βουλῆς. Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ Τουρκία θέλει νά ἐμφανίζεται ὡς σύγχρονο δημοκρατικό κράτος μέ εὐρωπαϊκή ὄψη, μέ τήν φιλοδοξία νά ἐνταχθεῖ στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη ἐν τούτοις διατηρεῖ τό πνεῦμα τοῦ Ἀσιάτη ἐπιδρομέα μέ προφανεῖς ἢ λανθάνουσες κατακτητικές διαθέσεις καί δέν εἶναι στίς προθέσεις της νά ἀναγνωρίσει καί νά καταδικάσει ἱστορικά ἐγκλήματα τά ὁποῖα ἔχουν διαπραχθεῖ ἐκ μέρους της κατά τήν παλαιότερη ἢ καί τήν πρόσφατη ἱστορία της.

Ἡ σφαγή τῶν Ἀρμενίων ἀλλά καί μεγάλου μέρους τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου στά χρόνια ἐκεῖνα, ἡ ἐξόντωση τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἀπό τίς κακουχίες στά περιβόητα τάγματα ἐργασίας τήν αὐτή χρονική περίοδο, ὁ ἄγριος ξεριζωμός τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου τό 1922 εἶδαν τήν συνέχειά τους τό 1974 μέ τήν εἰσβολή τοῦ Ἀττίλα στήν Κύπρο καί τούς 1619 ἀγνοουμένους, γιά

τήν τύχη τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἐδόθηκε μία σαφής ἐξήγηση ἀπό τήν τουρκική ἡγεσία.

Ἄλλα αὐτά εἶναι μία σειρά ἐξακριβωμένων γεγονότων, τά ὁποῖα μαρτυροῦν ὅτι στό πέρασμα τοῦ χρόνου τίποτε δέν ἀλλάζει στήν νοοτροπία τῆς Τουρκικῆς ἡγεσίας ἡ ὁποία θεωρεῖ τήν χώρα της ὡς τόν ἡγεμονικόν σταθεροποιητή τῆς περιοχῆς μέ τήν ἠθική καί ὕλική ὑποστήριξη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καί ὁποιοσδήποτε καταγγελίες τῶν ἱστορικῶν ἐγκλημάτων της, ἀπό ὁπουδήποτε καί ἐάν προέρχονται, δέν τήν ἐπηρεάζουν, προκειμένου νά ἔλθει σέ μία κατάσταση ἱστορικῆς αὐτοσυνηδησίας καί νά ἀποκηρῦξει τό σκοτεινό ἱστορικό παρελθόν της, προκειμένου νά δώσει τήν εἰκόνα ἐνός σύγχρονου πολιτισμένου κράτους, ἀξίου νά μετέχει στούς διεθνεῖς ὀργανισμούς οἱ ὁποῖοι ὑποτίθεται ὅτι ἐπιδιώκουν τήν εἰρήνη καί τήν εὐημερία τῶν λαῶν.

Ο ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΔΙΑΠΛΟΚΗΣ

Παρατείνεται ἐπί μῆνες ὁ λόγος καί οἱ ἀντιπαραθέσεις τοῦ πολιτικοῦ κόσμου περί τῶν διαπλεκομένων συμφερόντων μεταξύ πολιτικῶν προσώπων καί ἐπιχειρηματιῶν. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἕνα ὑψηλό ποσοστό τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν πιστεύει ὅτι ὑφίσταται αὐτή ἡ διαπλοκή, πράγμα πού σημαίνει ὅτι εἶναι δικαιολογημένη ἡ δυσπιστία τοῦ κοινωνικοῦ σώματος στήν πολιτική του ἡγεσία. Καί ὄχι μόνον. Αὐτή ἡ πεποίθηση ὀδηγεῖ τόν μέσο πολίτη νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του — ἂν μή τί ἄλλο — ἀθῶο γιά ὁποιοσδήποτε παραβάσεις στίς συναλλαγές του καί τίς ὑποχρεώσεις του πρὸς τό δημόσιο καί στήν ἐν γένει ἐπαγγελματική του δραστηριότητα, μέ τό ἔωλο ἐπιχείρημα ὅτι ἐφ' ὅσον καί ἡ ἡγεσία τοῦ τόπου

είναι ήθικῶς διαβεβλημένη, γιατί ἔμεις νά εἴμεθα συνεπείς στό πρός τήν πολιτεία καθήκοντά μας.

Εἶναι μάλιστα ἐνδεικτικό ὅτι τήν ἐκστρατεία διαλύσεως τῆς διαπλοκῆς ἢ καλύτερα τῆς σπλιώσεως τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ἀνέλαβαν φρερέφωνα, τά ὅποια κάθε ἄλλο μποροῦν νά θεωρηθοῦν ἀδιάφθορα ἢ ἀπεξαρτημένα ἀπό ἄνομα συμφύροντα.

Οἱ δυσάρεστες αὐτές διαπιστώσεις ἐρχονται νά ἐνισχύσουν τήν ἀποψη, ἢ ὅποια διατυπώθηκε καί στό πρωτοχρονιάτικο τεύχος τῶν «Ἀκτίνων» περί τῆς ὑφισταμένης ήθικῆς κρίσεως πού ἐπικρατεῖ στόν τόπο μας καί στόν κόσμο γενικώτερα.

Ἐκεῖ ἐγράφετο μεταξύ ἄλλων καί ὅτι: «Ἡ ὑπαρξη τῆς κρίσεως αὐτῆς δέν χρήζει ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως. Ἡ πιστοποίησή της ὑπάρχει στόν κοινωνικό περίγυρο».

Καί αὐτά μὲν ὡς πρός τίς διαπιστώσεις. Οἱ εὐθύνες ὁμως γιά τήν κατάσταση αὐτήν βαρύνουν σέ σημαν-

τικό βαθμό καί τήν πολιτική ήγεσία τοῦ τόπου, ἢ ὅποια μέ τήν ἐπιδιωκόμενη περιθωριοποίηση τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν ἀποδυνάμωση τῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς τῆς παιδείας καί τήν τεχνοκρατική στροφή τῆς τελευταίας συντελεῖ στήν ἀποστέρηση τῶν εὐκαιριῶν γιά τήν πνευματική καλλιέργεια τοῦ λαοῦ καί τήν ήθική του διαπαιδαγώγηση.

Παρά ταῦτα ὑπάρχουν ὑγιεῖς δυνάμεις στόν τόπο συνδεδεμένες καί ἐμπνεόμενες κατά κανόνα ἀπό τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησία, τῶν ὁποίων ἡ εὐθύνη ἐκ τῶν ὡς ἄνω λόγων, τῆς ἀδυναμίας δηλαδή τῆς Πολιτείας νά συντελέσει στήν πνευματική ἀνοδο τῶν λαῶν, εἶναι αὐξημένη καί οἱ ὅποιοι καλοῦνται σέ ἕνα πνευματικό συναγερομό προκειμένου νά ξαναβρεῖ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τόν ἑαυτό του μέ τήν ἐπανασύνδεσή του μέ τήν χριστιανική Ἀλήθεια.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐπάρχει πιό ὑπέροχο ἀγαθό ἀπό τήν ἀγάπη πρός τήν ἐλευθερία; Γι' αὐτήν χύθηκαν ποταμοί αἵματος στήν ἱστορία. Ἡ πατρίδα μας ἔχει μεγάλη πείρα. Ἡ γῆ μας εἶναι ποτισμένη μέ τό αἷμα ἡρώων, μαρτύρων καί ἀγίων. Οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν πολέμησαν ὄχι μόνο γιά τήν ἐλευθερία τοῦ σώματος, ἀλλά καί τῆς ψυχῆς τους. Γιά τή γνώση καί τήν ἐκφραση τῆς γνώμης τους. Γιά τῆς ψυχῆς τά χαρίσματα. Τιμοῦμε τοὺς ἥρωες, τοὺς μάρτυρες καί τοὺς ἀγίους πού πολέμησαν γιά τήν πατρίδα καί τήν ὀρθόδοξη πίστη. Γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι τό μόνο ζωντανό πλάσμα πού ἔχει συνείδηση. Καί ἐκεῖνος πού ἀκούει τή συνείδησή του «μιλάει καί ἀφονγκράζεται τήν ἴδια

τή φωνή τοῦ Θεοῦ μέσα του». Ἡ ἐλευθερία εἶναι συνδεδεμένη μέ τήν ἀγάπη καί τήν ἀλήθεια. Γι' αὐτό καί πηγαίνουν πάντα μαζί. Ἀγάπη καί ἀλήθεια γιά τήν ἐλευθερία καί ἐλευθερία γιά τήν ἀγάπη καί τήν ἀλήθεια. «Ἡ ἐλευθερία εἶναι μιά συγκεκριμένη ὑπόθεση πού ἀφορᾷ τόν ἄνθρωπο καί ὅλη τή διαδικασία τῆς ὀλοκληρώσεώς του». Πρόκειται γιά ἐλευθερία σέ μιά μάχη ἐσωτερική, ἕνα βίωμα ἀνεπανάληπτο. «Γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ ὑμᾶς» (Ἀπ. Παῦλος).

ΒΑΡΥ ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Οἱ ἄνθρωποι πού προσφέρουν βαρῦ τίμημα θά ἔπρεπε νά ἔχουν καί ἀνάλογο ἀντάλλαγμα. Οἱ ἥρωες τοῦ 1821

ξεχάστηκαν ίσως, ή σχεδόν ξεχάστηκαν, μέσα στη συνείδηση των Έλλήνων. Άλλοτε είχαμε τις μορφές τους «κρεμασμένες» στις αίθουσες των σχολείων. Σήμερα ποιός ξέρει πού είναι «καταχωνιασμένες». Άραγε οι ήρωες της ελευθερίας με την τιτάνια πάλη τους, με σύντροφο την άνυπαρξία πολεμικού υλικού και μέσων, με μοναδικό συμπαραστάτη τά βράχια, τό κρῦο και όλες τις αντίξοες καιρικές συνθηκές και την έλλειψη τροφής μορούσαν νά φαντασθούν ποτέ την έγκατάλειψή τους από τούς νεοέλληνες πού είναι και οι αποδέκτες των καρπών της θυσίας τους; Ό άγώνας του 1821 έχει βαθύ νόημα αλλά αυτό ξεγλυστράει από τή σκέψη μας, πολιτικοποιείται και άγνοείται τό χρέος μας άπέναντί τους. Τά σχολεία μας στηρίζονται στην καλή πρόθεση μερικών καλών δασκάλων και στην άδιαφορία των πολλών. Άς μήν κρυβόμαστε. Κάποτε θά καταλάβουμε ότι ό άγώνας για την ελευθερία είναι καθήκον και χρέος μαζί. Γιατί σήμερα είναι πολύ «έπικίνδυνο άθλημα νά παλεύεις νά ζήσεις σάν άνθρωπος». Άλλά αυτή τή δυνατότητα και προτροπή την έχουμε από τούς προγόνους μας.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

Όταν ό άνθρωπος δέν είναι ελεύθερος φαίνεται πώς δέν είναι και υπεύθυνος. Ζοῦμε στά καθημερινά δρώμενα αυτή την άνευθυνότητα. Οι άνθρωποι λές και είμαστε ταγμένοι νά εκμεταλλεσόμαστε ό ένας τόν άλλο. Κάθε δυνατότητα εξουσίας τή χρησιμοποιούμε για «ίδιον» όφελος. Καθημερινώς έχουμε αυτοκτονίες από κατεστραμμένους οικονομικά ανθρώπους, πού στήριξαν τις προσπάθειές τους στις ύποσχέσεις χρηματιστηριακής επιτυχίας. Χρησιμοποίησαν δάνεια για νά τά επενδύσουν στό χρηματιστήριο, αλλά οι προβλέψεις τους απέτυχαν. Άκόμη και χρήματα από τις ύπηρεσίες τους απέσπασαν. Στο τέλος κατέληξαν στην άπελπισία πού έφθασε σέ αυτοκτονία. Για όλα αυτά λίγοι νοιάζονται. Μιά κοινωνία όμως πού άγνοεί

την άγνοια ή την άφέλεια των ανθρώπων στις ψεύτικες ύποσχέσεις δέν μπορεί νά έχει δυνατότητες έπιβιώσεως. Ό άνθρωπος όντας ελεύθερος από τις ανθρώπινες παγίδες είναι μόνον εκείνος πού πιστεύει στην ελευθερία με την όποία «Χριστός ημάς ήλευθέρωσεν».

ΑΥΣΗΣΗ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΩΝ

«Αυξάνονται οι αυτοκτονίες στη Γαλλία, όπως έδειξε έρευνα πού δημοσιεύθηκε με άφορητή την έθνική ήμερα κατά της αυτοκτονίας (5.2.). Κάθε χρόνο στη Γαλλία αυτοκτονούν 12.000 άνθρωποι, εκ των όποιων οι 800 είναι έφηβοι, αριθμός πού ξεπερνά άκόμη και τά θύματα των τροχαίων άτυχημάτων. Η αυτοκτονία βρίσκεται στη δεύτερη θέση ως αίτία θανάτου στις ηλικίες από 15 έως 24 ετών».

Νά είναι άραγε μόνον οι κακές συνθήκες ζωής ή κυρίως ή έλλειψη προσανατολισμού, ή κακή εκτίμηση της αξίας της ζωής, ή έλλειψη πίστεως στό Θεό και μεταφυσικής προσέγγισης του προβλήματος;

ΥΠΟ ΝΕΑΝ ΚΑΤ-ΑΙΓΙΔΑ

Ύστερα από τις ρυθμίσεις και τις μεταρρυθμίσεις έρχεται ή ώρα της ...άπορρύθμισης της Παιδείας. Νέες διαστάσεις παίρνουν οι τοποθετήσεις των Ύπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων χωρών για την Άνώτατη Έκπαίδευση με βάση τή «Διακήρυξη της Μπολόνας» (1999). Δέν μπορούμε νά προβλέψουμε άκόμη τό ότι θά συμβεί. Τό θέμα εξετάζεται και οι πρώτες αντιδράσεις διατυπώθηκαν ήδη από άρμόδιους και κατά τό διεθνές συνέδριο της 19 και 20ης Ίανουαρίου 2001 πού πραγματοποιήθηκε στην Άθήνα με θέμα «Η Διακήρυξη της Μπολόνας και ή Έλληνική προσέγγιση». Όμως άς είμαστε έτοιμοι για νέες άναταραχές. Η «αιγίδα» του Ύπουργείου Παιδείας μπορεί νά μεταβληθεί σέ «κατ-αιγίδα».

Σ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΕΥ-ΘΑΝΑΣΙΑ ...ΥΠΟ ΝΕΑ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

Ἐδιάβασα μέ πολλή προσοχή τήν κατατοπιστική ἐπιστολή τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Δαΐκου στό τεῦχος τῶν Ἄκτινων, Ἰανουάριους 2001, σχετικῶς μέ τό πάντοτε φλέγον θέμα ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ. Ἡ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς στήν Ὁλλανδία, πού «ἀναγνωρίζει ὡς νόμιμη τήν ἐθελοντική εὐθανασία, καθῶς καί τήν ὑποβοηθουμένη ἀπό ἰατρό, αὐτοκτονία», θά πρέπει νά ἐγκριθεῖ καί ἀπό τή Γερουσία, γιά νά ἀποκτήσει ἰσχύ νόμου. Δέν ἔχει ψηφισθεῖ πάντως ἀπό ἕνα σημαντικό ἀριθμό Βουλευτῶν στή Βουλή, ἐνῶ ἔχει δημιουργήσει ἤδη πολλές ἀντιδράσεις κυβερνητικῶν παραγόντων σέ διάφορες χῶρες τοῦ κόσμου. Συνεπῶς, ἀπέχει ἀπό τήν πραγματικότητα τό ἀναφερόμενο στήν ἀνωτέρω ἐπιστολή ὅτι «ἡ ἀπόφαση αὐτή κλείνει μιᾶ δημοσία καί νομική συζήτηση 30 περίπου ἐτῶν». Διότι, μάλλον, τήν ἀνοίγει ἐκ νέου, ἀπόδειξη τρανή περί αὐτοῦ καί ἡ ἐπιστολή τοῦ κ. Δαΐκου. Καί ὄχι μόνον.

Εἶναι γνωστό ὅτι ἔγιναν, κατά καιρούς, διάφορες προσπάθειες γιά νομιμοποίηση διαφόρων εἰδῶν τῆς «λεγομένης εὐθανασίας», ἀλλά ἀπερρίφθησαν. Νομιμοποίηση ἔγινε στό Ὁρεγκον τῶν ΗΠΑ τό 1994 μέ τήν Death with Dignity Act, μέ τήν ὁποία προεβλέπετο τό δικαίωμα γιά νόμιμη εὐθανασία, σέ ὄσους πάσχουν ἀπό ἀνίατη ἀσθένεια καί τούς μένουν μόνον ἔξη μῆνες ζωῆς· προβλέποντας καί χρονοδιάγραμμα διαδικασιῶν, μέ τόν γιάτρό νά εἶναι ὑποχρεωμένος νά γράφει τό θανατηφόρο φάρμακο καί νά εἶναι πα-

ρών τήν ὥρα πού θά ἀποφασίσει ὁ αὐτόχειρ ἄρρωστος νά τό πάρει. Ὑστερα ὁμως ἀπό τόν θόρυβο πού ξεσηκώθηκε σέ ὄλες τίς ΗΠΑ, τό Ἀνώτατο Δικαστήριό τῶν ΗΠΑ ἀνέστειλε τήν ἐφαρμογή τοῦ νόμου αὐτοῦ καί ζήτησε τή διενέργεια Δημοψηφίσματος τό ὁποῖο, κατά τά ὅσα γνωρίζω, δέν ἔγινε.

Στήν Βόρεια Πολιτεία τῆς Αὐστραλίας (Norden Territory) ἡ Βουλή ψήφισε νόμο τό 1995, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο παρέχεται ἡ δυνατότητα στούς πάσχοντες ἀπό ἀνίατες ἀσθένειες νά θέτουν τέρμα στή ζωή τους μέ τή βοήθεια γιαιτρῶν, ὑπό τήν προϋπόθεση τῆς διαγνώσεως τοῦ ἀνιάτου τῆς ἀσθένειας ἀπό δύο γιαιτρούς. Οἱ Πρωθυπουργοί ὁμως ἄλλων πολιτειῶν ἐξέφρασαν ζωντρές ἐπιφυλάξεις, ἡ Ὁμοσπονδιακή Ὑπουργός Ὑγείας Κάρμεν Λόρενς ἔφερε τό θέμα στό Συμβούλιο Ὑπουργῶν Ὑγείας ὄλων τῶν Πολιτειῶν καί, τελικῶς, ἕνα χρόνο ἀργότερα, ἡ Ὁμοσπονδιακή Βουλή καί ἐν συνεχείᾳ ἡ Ὁμοσπονδιακή Γερουσία τῆς Αὐστραλίας ἐψήφισαν τήν ἀκύρωση τοῦ νόμου αὐτοῦ γιά τήν «ἐθελοντική εὐθανασία».

Καί ἔρχομαι στήν Ὁλλανδία, στήν ὁποία, ὅπως γράφει καί ὁ κ. Δαΐκος, ἐφαρμόζεται ἀπό ἐτῶν, μέ κοινωνική καί δικαστική ἀνοχή — ἂν καί παράνομη — διαφόρων εἰδῶν «εὐθανασία». Διάφορα γεγονότα ὁμως ἀνάγκασαν τήν Κυβέρνηση σέ ἔρευνα, τῆς ὁποίας προῖστατο ὁ Εἰσαγγελέας τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῆς χώρας. Ἐγινε τό 1991, τά ἀποτελέσματά της ὁμως ἤρθαν πολύ ἀργότερα στή δημοσιότητα. Καί εἶναι αὐτά τῆς ἐπιτροπῆς Remmelink, τά ὁποία παραθέτει καί ὁ κ.

Δαΐκος στήν ἐπιστολή του, ἐπί τῶν 130.000 θανάτων. Λόγω δέ τῆς κατακραυγῆς ἀπό τήν ἔρευνα ἐκείνη, τόν Ἰανουάριο τοῦ 1994 ψηφίσθηκε νόμος μέ τόν ὁποῖο «οἱ γιατροί μποροῦν νά ἐφαρμόξουν «εὐθανασία», ὅμως ὑπό εἰδική διαδικασία μέ 28 ὄρους καί ὕστερα ἀπό σχετικό αἴτημα καί ἀπόφαση Συμβουλίου Εἰσαγγελέων. Αὐτό τό 1994. Ἡ Βουλὴ τῆς Ὀλλανδίας ἐπανῆλθε μέ τόν νέο νόμο τόν ὁποῖο ἐψήφισε στίς 28.11.2000. Ἀλλά καί μ' αὐτόν, ἐπιτρέπεται ὁ τερματισμός τῆς ζωῆς ἐνός ἀσθενοῦς ἀπό τόν γιατρό του ὑπό τρεῖς ὄρους, τούς ἐξῆς: α) ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι ἀνίατη, β) ὅτι ὁ πάσχων ἔχει σῶας τάς φρένας καί ζητᾷ ὁ ἴδιος νά πεθάνει καί, γ) ὅτι δοκιμάζει ἀφόρητους πόνους. Ἄρα, καί μέ τόν νέο νόμο ἡ ἐφαρμογή τῆς «εὐθανασίας» δέν εἶναι ἐλεύθερη, οὔτε

στήν Ὀλλανδία. Ἐνῶ πολλές ἀντιρροήσεις ὑπάρχουν γιά τό ἀνίκητο τοῦ πόνου, γιά τό ἀνίατο τῆς ἀσθένειας ἀλλά καί γιά τήν διανοητική κατάσταση καί τήν ψυχική διάθεση ἐνός ἀρρώστου, ὑπό τό κράτος τῶν ταλαιπωριῶν τῆς ἀρρώστιας.

Τελειώνοντας, δέν μπορεῖ παρά νά συγχαρεῖ καί ὁ γράφων τόν ἀγαπητό κ. Δαΐκο γιά τίς βιοηθικές τοποθετήσεις του στό θέμα τῆς Εὐθανασίας. Εἶναι ὅμως καί κάποιες περιπτώσεις πού πρέπει νά ἔχουμε τό δικαίωμα νά παρατείνουμε τό θνήσκειν. Διότι, κι ἀπό αὐτό κάποιοι ἔχουν ἐπανέλθει στή ζωή, παρά τήν ὁποιαδήποτε «ἀπελπιστική» ἀντικειμενικότητα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

ΕΞΟΔΙΟΝ

Γιά τόν πατέρα Ἰωάννη Ἀλεξίου

Ὡς ἔκλεισαν τά πῆλινά σου βλέφαρα
δάκρυσαν τά μάτια μας.
Δάκρυσαν κι ἐφήβων μάτια,
πού ἀπίθωσαν τά μυστικά τους
στό πετραχῆλι σου.

Ἡ πέννα σου σταμάτησε
νά καταγράφει τή λαχτάρα
νά μᾶς γνωρίσεις τούς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ,
κι ἄφησες τά βιβλία σου
ἀπέριττα ἐφόδια στήν πορεία μας.

Τώρα, γαλήνιος ὄσο ποτέ,
μέ πασχάλια χαρά
ἀρμενίζεις γιά τόν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ
τήν χώρα τοῦ σταυροαναστάσιμου φωτός
καί μᾶς καλεῖς!

ΠΑΥΛΟΣ ΑΠ. ΦΗΜΗΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ «ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ»

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

Στό Μουσείο Μπενάκη, πού τελευταία έχει τόσον ώραία ανακαινισθεή οργανώθηκε έκθεση άπεικονίσεων τής Θεοτόκου μέ τήν φροντίδα τής αρχαιολόγου κυρίας Μαρίας Βασιλάκη. Ή έκθεση άνοικτή ως τά μέσα Ίανουαρίου, συγκέντρωσε άντικείμενα προερχόμενα από 14 χώρες. Ή πολυδάπανη συγκέντρωσή τους όφείλεται σέ χορηγούς, πού συνεχίζουν τήν αρχαία ελληνική παράδοση τής χορηγίας. Γιά τήν έκθεση δημοσιεύτηκε ένα όγκώδες σύγγραμμα από 527 σελίδες μέ τόν ίδιο τίτλο και οργανώθηκε Διεθνές Συμπόσιο στό Εθνικό Ίδρυμα Έρευνών από 12-14 Ίανουαρίου 2001 μέ όμιλητές Έλληνες και Ξένους διακεκριμένους βυζαντινολόγους. Τό μνημονευθέν άνωτέρω σύγγραμμα ξεπερνά τά όρια ενός άπλου όδηγού και γίνεται πολύτιμο βοήθημα για είδικούς και μη.⁽¹⁾

Τό περιεχόμενο του βιβλίου διακρίνεται σέ τρία μέρη. Τό πρώτο τιτλοφορείται Γύρω από τή λατρεία⁽²⁾ και τή Θεολογία τής Παναγίας. Γίνεται λόγος για τήν τιμή στην Θεοτόκο κατά τους πρώιμους χρόνους κατά περιόδους και τόπους, για τήν Παναγία ως μητέρα, για θαυματουργικές εικόνες τής Θεοτόκου, για τήν Παναγία στα κείμενα των Εύαγγελιστών και στα Αποκρυφα εύαγγελια.

Στό δεύτερο μέρος του συγγράμματος ό λόγος για τίς άπεικονίσεις τής Θεομήτορος από τόν Εύαγγελιστή Λουκά, για ψηφιδωτά, μνημειακή ζωγραφική, φορητές εικόνες, βυζαντινά χειρόγραφα, ελεφαντοστά, σμάλτα, στεα-

τίτες, έργα μεταλλοτεχνίας, νομίσματα και μολυβδόβουλλα, κοπτικά υφάσματα, κοσμήματα, έργα γλυπτικής.

Τό τρίτο μέρος του συγγράμματος άποτελεί ό κατάλογος των έκτιθεμένων έργων κατά ένότητες.

Ή έκθεση των εικόνων έχει οργανωθεί σέ έξι ένότητες. Στην πρώτη περιλαμβάνονται οι πρώιμες άπεικονίσεις τής Παναγίας. Και δέν μπορεί κανείς νά μήν σταθί με βαθειά συγκίνηση μπροστά στην ύπ' αριθμ. 1 έγκαυστική εικόνα του βου αι. πού έχει έλθει από τό Σινά. Στό μέσον δεσπόζει ένθρονη ή Βρεφοκρατούσα πού πλαισιώνεται από τους όρθιους Άγίους Θεόδωρο και Δημήτριο ή Γεώργιο, ενώ τό θρόνο πίσω φρουρούν δυό άνανεύοντες Άγγελιοι.

Ή κάθε μιá ένότης διερευνά και από μιá διαφορετική πτυχή τό σεβασμό προς τήν Θεοτόκο, όπως ή επίσημη εικόνα της κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, άλλη τήν εικόνα τής Όδηγήτριας, όπως έτιμάτο κυρίως στή Μονή των Όδηγών τής πρωτεύουσας. Άλλη ένότητα περιλαμβάνει έργα, στα όποια συνδυάζονται στοιχεία τής βυζαντινής και ιταλικής τέχνης και ή τελευταία ένότης άπεικονίσεις τής Παναγίας με σύνδεσή τους με τό Θεϊον Πάθος.

Ή κάθε εικόνα συνοδεύεται από κείμενο έπεξηγηματικό γραμμένο από Έλληνες ή Ξένους βυζαντινολόγους και τό όλο σύγγραμμα από πλούσια βιβλιογραφία.

Συγχαρητήρια και εύχαριστίες σέ όσους είχαν τήν έμπνευση και εργάστηκαν για τήν επίτευξη αυτού του άθλου.

Ν. Β. ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ
Καθηγητής τής Φιλοσοφικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Άθηνών

(1) Άς μνημονευθεή και μεγάλο έντοιχιο ήμερολόγιο μέ θέμα 12 + 1 διαφορετικές άπεικονίσεις τής Παναγίας Βρεφοκρατούσας, συλλεκτικό ήμερολόγιο 2001. Έκδοση του Συλλόγου Έργαζομένων στην Έθνική Τράπεζα.

(2) Ό όρος λατρεία τής Παναγίας έχει χαρακτηρισεή από τόν κ. Ί. Άγγελόπουλο στις «Ακτίνες» του Δεκεμβρίου 2000 (σελ. 362) ως θεολογικός άδόκιμος. Ό όρος άπονέμεται στο Θεό, έχει όμως, νομίζω, προσλάβει γενικά και τήν έννοια του μεγάλου σεβασμού και τής βαθειάς τιμής.

(3) Έγκαυστικές λέγονται οι εικόνες, στις όποιες τά χρώματα επίτιθενται άμέσως πάνω στο ξύλο, χωρίς έπιχρισμα ή ύφασμα είναι άνακατεμένα με κερι και διατηρούν θαυμάσια τήν καθαρότητα και διαφάνειά των. Γ. και Μ. Σωτηρίου, Εικόνες τής Μονής Σινά, τόμ. Β', Άθήνα 1958 σελ. 17.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ἡ ὠραία ἐπιστολή τοῦ θεολόγου καὶ μουσικοῦ κ. Ἀθανάσιου Στογιαννίδη (τεῦχος Ὁκτωβρίου), ἔρχεται ὡς συνέχεια στὰ ὄσα ἔχουν γραφεῖ στίς «Ἀκτίνες» γιὰ τόν J. S. Bach ὡς ἐνημερώση τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τίς ἐκδηλώσεις μέσα στό ἔτος 2000, τίς ἀφιερωμένες στή μνήμη τοῦ μεγάλου μουσικοῦ μέ τή συμπλήρωση 250 ἐτῶν ἀπό τόν θάνατό του.

Στό ἴδιο πνεῦμα ἐνημέρωσης θά ἤθελα νά ἀφιερῶσω τό παρόν Σημείωμα. Προτοῦ ὅμως ἀναφερθῶ στόν J. S. Bach, θά ἤθελα νά σημειώσω τρεῖς ἀξιόλογες μουσικές ἐκδηλώσεις στά τέλη τοῦ χρόνου πού πέρασε:

α) 14 Νοεμβρίου 2000, Αἴθουσα Φ. Σ. «Παρνασσός».

Ἐκδήλωση ἀφιερωμένη στήν μεγάλη μουσουργό καί μαέστρο χορωδιῶν Ἑλένη Οἰκονομοπούλου, μέ ἀφορμή τήν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τῆς κ. Εὐαγγελίας Γεωργουλέα «Ἑλένη Οἰκονομοπούλου - Ἡ Μουσουργός (1912-1999)».

Οἱ ὁμιλητές, κ.κ. Ἰωάννης Μαρκαντώνης, Ἀντώνιος Κοντογεωργίου, Ματούλα Ζουμπούλη καί ὁ Ἀρχιμανδρίτης π. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος ἀναφέρθηκαν στή ζωή καί τό ἔργο τῆς Ἑλ. Οἰκονομοπούλου. Ἐμβόλιμη ἀναφορά (ἐκτός προγράμματος) στήν προσωπικότητά της ἔγινε ἀπό τήν γνωστή συγγραφέα Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρέλη. Ἡ ἐκδήλωση ἔληξε μέ πα-

ρουσίαση ἀποσπασμάτων ἀπό ἄριες τῶν ὁρατορίων τῆς Ἑλένης Οἰκονομοπούλου ἐρμηνευμένες ἀπό τίς μέτζο-σοπράνο κ.κ. Καίτη Ἀποστολάκη καί Χριστίνα Παπουτιδάκη μέ τή συνοδεία στό πιάνο τῆς δ. Δώρας Παναγοπούλου.

β) 10 Δεκεμβρίου 2000, Μέγαρο Μελά (πλ. Κοτζιά).

Τή δεύτερη ἀφιερωμένη ἐκδήλωση στήν Ἑλένη Οἰκονομοπούλου ὁργάνωσε τό Σωματεῖο «Μουσική Συντροφιά». Ἐκίνησε μέ χαιρετισμό ἀπό τήν πρόεδρο τοῦ Σωματείου, κυρία Δανάη Καλτσᾶ καί στή συνέχεια μίλησαν ἡ κυρία Οὐρανία Λανάρα, φιλόλογος, καί ἡ κυρία Στέλλα Μακρυγιάννη, καθηγήτρια Ἱστορίας Μουσικῆς στό Ἐθνικό Ὡδεῖο. Στό πρόγραμμα πού περιλάμβανε ἔργα τῆς Ἑλ. Οἰκονομοπούλου συμμετεῖχαν οἱ παιδικές χορωδίες τοῦ Ἀγ. Εὐθυμίου Κερατσινίου καί τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Ἀλιβερίου, ὑπό τήν διεύθυνση τοῦ μαέστρου Δημήτρη Κανάρη, καθώς καί ἡ χορωδία τῆς «Μουσικῆς Συντροφιάς», ὑπό τήν διεύθυνση τῆς κυρίας Καίτης Μαλισσιάνου. Ἄριες ἐρμήνευσε ἡ σοπράνο Εἰρήνη Βαζένιου μέ συνοδεία στό πιάνο ἀπό τήν κυρία Πόπη Φώτου.

γ) 21 Δεκεμβρίου 2000, Αἴθουσα Φ. Σ. «Παρνασσός».

Συναυλία μέ τήν Ἑλληνική Βυζαντινή Χορωδία (Δεῦθ. Λυκοῦργος Ἀγγελόπουλος): στό πρῶτο μέρος παρουσιάστηκε τό ἔργο «οἱ τρεῖς παῖδες ἐν

καμίνω» σέ μεταγραφή από Βυζαντινό χειρόγραφο τοῦ 15ου αἰ. ἀπό τό γνωστό συνθέτη Μιχάλη Ἀδάμη. Ἦταν μιά μουσική καί ποιητική πανδαισία βυζαντινῆς μεγαλοπρέπειας καί πλούτου. Στό δεύτερο μέρος ἡ χορωδία ἔψαλλε βυζαντινοὺς ὕμνους τῆς περιόδου τῶν Χριστουγέννων.

Ὅσον ἀφορᾶ στίς ἐκδηλώσεις γιά τόν μεγάλο J. S. Bach θ' ἀναφέρουμε τήν ἐκδήλωση πού δόθηκε στίς 20 Δεκεμβρίου 2000, δηλαδή λίγο πρὶν τῆ δύση τῆς δεύτερης χιλιετίας, στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (αἰθ. Ι. Δρακόπουλου καί Τελετῶν).

Ἐπρόκειτο γιά ἓνα Συμπόσιο μέ ὀμιλίες, συζητήσεις καί συναυλία τό ὁποῖο ξεκίνησε ἀπό τίς 10 π.μ. καί ὁλοκληρώθηκε στίς 10 μ.μ. Ἦταν μιά σημαντική πρωτοβουλία τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀναλυτικά, ἡ πρωινή συνεδρία περιλάμβανε προσφώνηση καί ὀμιλία τοῦ Προέδρου τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν, καθηγητῆ κ. Χαράλαμπου Σπυρίδη, μέ θέμα: «Ἡ συμμετρία στό ἔργο (εἰδικά στίς Φοῦγκες) τοῦ J. S. Bach». Συνεχίζοντας τήν ἀναφορά στό ὑπόλοιπο πρόγραμμα, εἶχαμε τίς ἐξῆς πολύ ἐνδιαφέρουσες ὀμιλίες, ἀπό μέλη ΔΕΠ τοῦ Τμήματος:

«Αὐθεντικότητα καί νεωτερικότητα τοῦ Bach» ἀπό τήν κ. Ὀλυμπία Φράγκου - Ψυχοπαίδη.

«Ὁ κανόνας στό ἔργο τοῦ Bach» ἀπό τήν κ. Καίτη Ρωμανοῦ.

«Ἡ τέχνη τῆς Φοῦγκας» ἀπό τόν κ. Νίκο Μαλιάρη.

«Ἀρμονικός ρυθμός στά χορικά τοῦ Bach» ἀπό τόν κ. Γιώργο Φιτσιώρη.

Ἵστερα ἀκολούθησε συζήτηση μέ τήν ὁποία ἔκλεισε ἡ πρωινή συνεδρία.

Ἡ ἀπογευματινή συνεδρία περιλάμβανε τίς ἐξῆς ὀμιλίες:

«Τό θέμα ὡς παράγων διαμόρφωσης τῶν ἐπιμέρους δομικῶν στοιχείων καί ἐνοτήτων. Μιά μορφολογική προσέγγιση τῆς ἐνβανσιόν ἀρ. 4 σέ ρέ ἐλάσσονα τοῦ J. S. Bach» ἀπό τόν κ. Γιώργο Ζερβό.

«Ἐξι πρελούδια καί φοῦγκες γιά τρίο ἐγγόρδων K.V. 404^A τοῦ Μότσαρτ» ἀπό τόν κ. Ἴωνα Ζῶτο.

«Ὁρθολογισμός καί πίστη. Ἡ μουσική τοῦ Bach ἀπό φιλοσοφική σκοπιά» ἀπό τόν κ. Μάρκο Τσέτσο. Μέ τήν παραπάνω ὀμιλία ἔκλεισε ἡ ἀπογευματινή συνεδρία.

Τό τρίτο μέρος τοῦ Συμποσίου ξεκίνησε στίς 20.30, μέ τήν παρουσία τοῦ Πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιο Μπαμπινιώτη, ὅπου περιλάμβανε συναυλία τῶν φοιτητῶν τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μέ τά ἐξῆς ἔργα τοῦ Bach:

— Σονάτα γιά σόλο βιολί ἀρ. 1.

— Σονάτα γιά φλάουτο καί ὑποχρεωτικό πληκτροφόρο σέ σι ἐλάσσονα.

— Παρτίτα γιά πληκτροφόρο ἀρ. 2.

— Σονάτα γιά βιολί καί ὑποχρεωτικό πληκτροφόρο ἀρ. 6.

— Magnificat σέ ρέ μείζονα, γιά σολίστ, πεντάφωνη χορωδία καί ὀρχήστρα, ὑπό τήν διεύθυνση τοῦ Νίκου Μαλιάρη.

Πρὶν κλείσουμε τό Σημείωμά μας αὐτό γιά τόν J. S. Bach ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε τό βιβλίο τοῦ Γ. Ν. Δρόσου μέ τίτλο: «Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ - ἡ ζωὴ, τό ἔργο, ἡ ἐποχὴ του», τῶν ἐκδόσεων Ι. Ζαχαρόπουλος. Πρόκειται γιά μίαν ἀξιόλογη βιογραφία πού ἔλειπε ἀπό τήν Ἑλληνική Βιβλιογραφία.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΑΓΛΑΪΑ ΜΠΙΜΠΗ - ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ Ἀγλαΐα Μπίμπη - Παπασπυροπούλου, χειρ. Ὄδοντίατρος, διδάκτωρ Ὄδοντιατρικῆς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Παν. τοῦ Μαίνζ Γερμανίας, διδάκτωρ ἱστορικῆς - Ἀρχαιολόγος τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συγγραφέας καί ἐκλεκτό μέλος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων παρέδωσε τό πνεῦμα της στόν Κύριο τοῦ παντός στίς 16 Δεκεμβρίου 2000. Κατά τήν ἐξόδιον ἀκολουθίαν (19-12) ἐξεφωνήθη ἀπό τόν Πρόεδρον τῆς Ἐνώσεως Ὁμότιμον Καθηγητήν τοῦ Οἰκονομικοῦ Πανεπιστημίου κ. Χρ. Διακόπουλον ὁ ἀκόλουθος ἐπικήδειος λόγος.

Ἀγαπημένη μας Ἀγλαΐα,

Ὑπάρχουν στή ζωῆ μας ἀλήθειες πού ἡ λογική μας πολλές φορές ἀπορρίπτει ἢ δέν τίς ἀποδέχεται. Ὅμως ἡ Ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀνάστασής Του εἶναι ἡ ἀληθινή πραγματικότητα τῆς πίστεώς μας. Ἡ πραγματικότητα πού προμηνύει τή δική μας ἀνάσταση.

Αὐτή τήν κεντρική καί μοναδική ἀλήθεια, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς πίστεώς μας ἐσύ δέ τήν ἀπέρριψες. Πίστευες ὀλόψυχα στό Χριστό, καί πάνω σ' αὐτή τήν πίστη σου ἐργάστηκες καί πάλαιψες καί ἀγωνίστηκες σκληρά ἀπό τά μαθητικά καί φοιτητικά σου χρόνια καί κατά τήν περίοδο τῆς ἐπιστημονικῆς σου καταξίωσης. Πάντα μέ πολλή ἀγάπη, ἀπλότητα καί ταπεινωση, μέ τό χαρακτηριστικό σου χαμόγελο καί τήν καλωσύνη σου, τήν εὐγένεια τῆς ψυχῆς σου καί τήν ἀγάπη σου πού εἶναι δύσκολο νά ξεχάσει εὐκολα κανεῖς. Μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ

ἐβίωσες τήν πίστη σου στό Χριστό «κατά τό ἀνθρώπινο μέτρο» καί οἰκοδόμησες τή ζωῆ τή δική σου καί τῆς οἰκογενείας σου (τέσσερα παιδιά ἀπό τά ὁποῖα τό ἕνα ἀπό χρόνια σέ περιμένει στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί τέσσερα ἐγγόνια) μέ τήν συμπαράσταση τοῦ ἀγαπημένου συζύγου σου Σπύρου, τοῦ πατέρα τῶν παιδιῶν σου... Ἐξήσες ἀθόρυβα ἀλλά δυναμικά χωρίς νά προκαλεῖς. Ποιός μπορεῖ νά μετρήσει τίς ψυχές πού μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ ὠφελήθηκαν ἀπό τό πέρασμά σου στή γῆ. Ἀπό τήν πολυθρόνα τοῦ Ὄδοντιατροῦ πού ἔμοιαζε πολλές φορές μέ χῶρο ἀνοίγματος καρδιάς γιά τή λύση ἀνθρώπινων προβλημάτων μέχρι τίς ἐπιστημονικές συζητήσεις. Τό «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ εἶχε στήν καρδιά σου τίς προτεραιότητες σέ ἕνα μοναδικό συνδυασμό καί ἐναλλαγή εὐθύνης: «Πρῶτα ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀγιότητας, δεύτερον ἡ μητρότητα καί τρίτον ἡ ἐπιστήμη γιά τόν ἄνθρωπο».

Πολλοί δέν γνωρίζουν τήν ἐπίδοσή σου ἀπό τά μαθητικά σου χρόνια. Τά βραβεῖα ἤθους καί ἐπιμέλειας στό σχολεῖο. Τή συμμετοχή σου στήν προσπάθεια τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων καί τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως. Τή συμβολή σου γιά πολλά χρόνια στίς μαθητικές καί φοιτητικές κατασκηνώσεις ὡς ὀμαδάρχη καί ἀρχηγοῦ. Τήν παρουσία σου στόν ἐπιστημονικό χῶρο πού πολλοί τήν ἐξετίμησαν. Τίς σπουδές σου στήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό. Τίς ἐπιστημονικές σου ἀναζητήσεις, τίς ἔρευνες καί ἀνακοινώσεις σέ συνέδρια, μέ τή δυνατότητα πού σοῦ ἔδωσε ὁ Θεός μέ τά ἀντίστοιχα πτυχία καί δύο διδα-

κτορικά διπλώματα (Οδοντιατρικής και Ιστορίας και Αρχαιολογίας). Πολ-
λοί δέν γνωρίζουν τή διδασκαλία σου
για πολλά χρόνια στις Σχολές Άδελ-
φών Νοσοκόμων του Έρυθρου Σταυ-
ρου, τά μαθήματα στή Δημόσια Σχολή
Ξεναγών, στίς Σχολές γονέων τής Έκ-
κλησίας και τήν διδασκαλία σου σέ
πανεπιστήμιο τής Γερμανίας μέ θέματα
άπό τήν ιστορία τής Αρχαίας Έλλη-
νικής Ιατρικής ή δέν έτυχε νά δια-
βάσουν τά τόσο πρωτοποριακά άρθρα
σου επί 45 περίπου συναπτά χρόνια
στό περιοδικό ό «Κόσμος τής Έλληνί-
δος» και άλλα, μέ τή χαρακτηριστική
ύπογραφή Άγλαΐα Μπίμπη - Παπα-
σπυροπούλου, τίς διαλέξεις και τίς ό-
μιλίες και τά γράμματά σου για τά
νέα κορίτσια στό περιοδικό ή «Σκαπά-
νη» και «Νεανική Άντίσταση», πού
ήταν πραγματική πνευματική τροφή.
Μπορεί ακόμη νά μή γνωρίζουν τά
βιβλία σου μέ τά δοκίμια, τίς περίφη-
μες μεταφράσεις, τίς μελέτες σου ή νά
μήν άκουσαν ραδιοφωνικές όμιλίες.
Άσφαλώς δέν γνωρίζουν ακόμη και
τήν καθαρά επιστημονική σου προσπά-
θεια μέ έπιστέγασμα τό πολύτομο έργο
σου για τήν Παραδοσιακή Ιατρική
στόν ελληνικό χώρο και τούς τόμους
για τήν ελληνική Ιατρική παράδοση

πού στόχευαν στήν διαχρονικότητα τής
έλληνικής ιατρικής έπιστήμης και τής
έλληνικής παράδοσης.

Άλλά σήμερα δέν είναι καιρός νά
άποτιμήσουμε τήν όλη πνευματική
προσφορά σου. Ό Κύριος του παντός
πού γνώριζε τή δύναμη τής ψυχής
σου, σέ καλεί κοντά Του... Οί φίλοι
σου πού πάνω άπό σαράντα πέντε
όλόκληρα χρόνια είμαστε δεμένοι σέ
μιά πνευματική οίκογένεια γνωστή ως
ή «οίκογένεια των έννέα ζευγαριών»
σέ άποχαιρετούμε σήμερα, ήμέρα τής
όνομαστικής σου έορτής, μαζί μέ τήν
οίκογένειά σου, τά άξια παιδιά σου
και τόν σύζυγό σου, τά άδέρφια και
τούς πολλούς άγαπημένους σου φίλους
σου για «τήν χώραν των μακάρων»,
«όπου ούκ έστι πόνος, ού λύπη, ού
στεναγμός, αλλά ζωή άτελεύτητος».
Έκει εύχόμαστε και προσευχόμαστε νά
ζεις άναστημένη κοντά στόν άγαπημένο
σου Ίησού, στήν άιώνιότητα πού ό
Χριστός χαρίζει σ' αυτούς πού Τόν
άγάπησαν σέ τούτη τή ζωή. Καλή ανά-
σταση άγαπημένη μας Άγλαΐα.

Άς είναι ή μνήμη σου άιώνια στή
μνήμη του Θεού.

X.Δ.

«AKTINES». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί τήν 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης:
«Χριστιανική Ένωσις Άκτινες», όδός Καρύτση 14, 105 61 Άθήναι, Τηλ. 32.35.023.
Έκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42
Άθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ίπποκράτους 189, 114
72 Άθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 250. Έτησία συνδρομή, έσωτερικού δρχ. 2.500,
έξωτερικού 20 \$ U.S.A. Η διεύθυνσις επιφυλάσσει εις έαυτήν τό δικαίωμα νά μή
δημοσιεύη ή νά συντέμνη κατά τήν κρίσιν της οίονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα
δημοσιεύόμενα ή μή, δέν επιστρέφονται. Άναγγελία έντύπων έν γένει και βιβλιοκρισίαι
δέν δημοσιεύονται.

Τόπος εκδόσεως Άθήναι, Μάρτιος 2001

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα
στὰ γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)	1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ.....	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ	1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ

Δοκίμια πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
**ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ**

Σκηνές καὶ χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ
ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ
**ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ
ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ**

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ
**Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ**

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283